

הגדה של פסח

"כי ישאלך בנך"

עיונים וביאורים
בהגדה של פסח
מכ"ק אדמו"ר
מליובאוויטש

הגדה של פסח

כי ישאלך בנך

- מתנת בנים -

עיונים וביאורים

על הגדה של פסח

עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים

של רבינו

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

יוצא לאור ע"י

תלמידים השלוחים

ישיבה גדולה מלבורן

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וארבע לבריאה
קי"ב שנה להולדת ושישים וארבע שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
"ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה" (תהלים קיג, ג)

חברי המערכת:
השליח הת' מרדכי בן שיינא רחל שיחי רובין
השליח הת' מנחם מענדל בן יהודית בילא שיחי שפיצער

Kovetz Heoros HaTmimim V'anash

-Melbourne -

HAGGADAH SHEL PESACH

KI YISHALCHA BINCHA

Published & Copyright © 2014 by

Rabbinical College of Australia & New Zealand

67Alexandra St. East St. Kilda

YGHeoros@gmail.com

5774 - 2014

***

נסדר והוכן לדפוס ע"י חברי המערכת שיחי

פתח דבר

ברוך שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! הנה מתוך שבח והודי' להשי"ת הננו מתכבדים להגיש לקהל לומדי התורה ושוחריה, אנ"ש ותלמידי התמימים בכל רחבי תבל, הגדה של פסח 'כי ישאלך בנך' והוא עיונים וביאורים על הגש"פ של רבינו, שי"ל עולם ע"י התלמידים השלוחים - המערכת של 'הערות תמימים ואנ"ש' דישיבה גדולה - מלבורן.

הגדה זו יוצא לאור לכבוד יום הבהיר י"א ניסן - מלאות מאה-ושתיים עשרה שנה להולדת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. יש לציין שהעיונים וביאורים הם על ההגדה של פסח של כ"ק אדמו"ר, שחדור בה ובה צפון חידושים וביאורים עמוקים בדברי הראשונים כמלאכים וגדולי הפוסקים והאחרונים ורבותינו נשיאנו. ועמלנו להספיק ביאור אחד עכ"פ על אחד מהפיסקאות מכל סימני הסדר, כמובן כל הביאורים הם רק בדרך אפשר, ובבחינת דעת תחתון ושפל בדבריו הקדושים של נשי"ד.

ותהי' בתור מתנה - 'מתנת בניים' מאת תלמידי התמימים 'דעם רבי'נס קינדער' של תות"ל ובפרט ה"בני בית" (עייני בספר 'ונכבשה הארץ' ע' פ"ה) - התלמידים השלוחים - לכ"ק אדמו"ר לקראת יום הבהיר י"א ניסן, יום הולדת כ"ק אדמו"ר - מלאות "בקי" שנה הבעל"ט.

וכמה נאה ומתאים לקשר מתנו זו עם מענה רבינו במכתב להגרש"י זעווין (אג"ק ח' ח"י ע' תפז), "נתקבל ספרו, סופרים וספרים .. להפתעתי - מצאתי בחלק חב"ד ג"כ בהנוגע להגדה עם לקוטי מנהגים וטעמים, שלא ידעתי עד עתה. לפלא קצת, שהרי אמרו רז"ל הנותן מתנה - צריך להודיעו" - וכ"ש וקו"ח בחבור שכל כולו עיון והעמקה בהגדת רבינו.

כידוע ומפורסם גודל ההפלאה של תורת רבינו, הן בבחי' הכמות האדירה של היקף הנושאים ומושגים שונים בכל מקצועות התורה, הן בנגלה והן בנסתר, והן ובעיקר - דרך לימודו המיוחדת, שהביאה לאיכות החידושים לצד הבהרות הפשוטות ע"י לימודו הישר והמדוייק; העמוקה והיסודית שהאירו באור חדש על סוגיות שהיו קשות לגדולי התורה, וע"י ביאורו קיבלו מבט חדש ומובן, ובלי ספק כהנ"ל ג"כ בהגדת רבינו.

* * *

וידוע, הוראת כ"ק אדמו"ר רבינו מקומות, שתלמידי התמימים ש"תורתן אומנותם" יהגו בתורה עד לאופן ד"לאפשה לה", ויעלו חידושיהם על הכתב, ומזמן לזמן

יוציאו קובצי חידושי תורה, על מנת לעודד ולחזק לימוד התורה ופילפולא דאורייתא, מתוך חיות ותענוג. ובהתאם לכך מוציאים אנו לאור חיבור זה על מנת לעורר ולחזק בין כתלי הישיבה ובכל העיר את לימוד התורה בכלל, ובפרט כתיבת חידושי תורה. ובמיוחד בנדו"ד, שאמר כ"ק רבינו לתלמידים השלוחים לישיבה גדולה מלבורן ביחידות - "איינעמען אוסטרליא דורך לימוד התורה!"

וזאת למודעי: שעברנו ועבדנו על תוכן ההערות והביאורים עד מקום שידינו מגעת, הן בנוגע לתוכן והן בנוגע לטעויות הדפוס, אך "לא עלינו המלאכה לגמור" ו"שגיאות מי יבין". וגם יש להוסיף שמטרת הביאורים הם, אינם רק לכתוב חידושים וכו', אלא להוסיף החיות בלימוד תורת רבינו. ואשר לכן ניתן לכתוב בירור ופיעונח וסיכום של דברי רבינו, או להעיר מתחום או מקום אחר בתורתנו הק' - 'דברי תורה עניינים במקום א' ועשירים במקום אחר'.

ולתועלת הרבים יגענו להקל על הלומד, וכתבנו סיכומים וקיצורים על התוכן של כל ההערות והביאורים, ויופיעו במפתח בראש הקובץ, ואנו תקווה שיועיל למעיינים.

עריכת ההגדה בכללותו והכנתה לדפוס נעשה ע"י חברי המערכת של 'הערות תמימים ואנ"ש' דישיבה גדולה - מלבורן, הת' השליח מנחם מענדל שי' שפיצער, והעורך הראשי - הת' השליח מרדכי שי' רובין.

* * *

ואנו תפילה שנוכה לביאת גואל צדק, וכלשון רש"י (שה"ש א, ב) "ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם, לבאר להם סוד טעמי' ומסתר צפונותיה", ו שתיכף ומיד ממש "יחיש ה' גאולתנו ופדות נפשנו" ויוציאנו מהגלות הגשמי והרוחני המר הזה, ונוכה לחזור ולראות באור פני מלך חיים, וישמיענו נפלאות מתורתו "תורתו של משיח", "תורה חדשה מאיתי תצא" בביאת משיח צדקינו ובגאולה האמיתית והשלמה, ומסמך גאולה לגאולה ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", במהרה בימינו ממש.

ויה"ר שהגדה זה, יגרום נח"ר רב לכ"ק אדמו"ר, ונוכה "זען זיך מיטן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו" במהרה בימינו, אמן.

המערכת

יום הבהיר י"א ניסן

ק"ב שנה להולדת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

"ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה'" (תהלים קיג, ג)

שנת ה'תשע"ד

מלבורן, אוסטרליא

מפתח

9..... קדש: "באהבה" בקידוש בפסח שחל בשבת

הת' ראובן אליאב שי הייבין
תלמיד בישיבה

מביא ומבאר כל ספר שהרבי מציין בנוגע ל"אהבה" בשבת / מביא הלוש ומבאר הוספת המטה משה בב' ענינים על הלוש / מבאר שהאלי' רבה נותן ביאור אחר וע"פ מתרץ שאלת הלוש באופן אחר

11..... ורחץ: ביאור הציון ב"ו"ו" של ורחץ

הת' אהרן מנחם מענדל שי קסטל
תלמיד בישיבה

מבאר בהציונים של הרבי ע"פ הוספת החק יעקב על הט"ז / מעיר שהרבי מוסיף על שמחת הרגל (מקורו) ללמוד הכי ג"כ בשיטת הב"ח ולא רק בט"ז

11 ..... כרפס: ביאור השיטות בהסבה בכרפס

הת' זכרי' שי פיליפס
תלמיד בישיבה

מביא ומבאר כל הספרים שמציין הרבי בטעם שאין הסבה בכרפס / ומבאר השינוי בין המטה משה לשבלי הלקט ומבאר שע"פ הברכ"י דעת המטה משה בזה / מבאר שאין הבית דוד חולק בהלכה וכוונת הרבי הוא רק שדרך הבית דוד בכרפס שלא ככל הספרים הנ"ל

12..... יחץ: חוטפין את האפיקומן בהלכה

הת' עידן שי חנוכה
תלמיד בישיבה

מביא ומפענח הציון של הרבי לחק יעקב במנהג חוטפין את האפיקומן / מבאר שמנהג זה לא ע"פ פשוטות הגמ' לפרש"י אלא אפשר שמרומז ע"פ דברי הרמב"ם / מעיר על לשון הח"י שכתב שרק "מניחין", ומביא מהמקור חיים שכתב "יש פנים למחות ולבטל המנהג" ומדייק בשינוי לשונות הח"י והמקור חיים בהמנהג

14..... מגיד: בחיוב נשים במצות סיפור יצי"מ

השליח הת' יוסף חיים ברוך הכהן שי טייטלבוים
שליח בישיבה

מביא דברי הרבי בהגש"פ ושואל על דיוק לשון "עיין" בתוס' / מביא תוס' במגילה וב' שיטות דנשים בנדר"ד ותוס' בפסחים שרק חיבים מדרבנן / ומביא בהגד"ש "שבח פסח" דס"ל שתוס' במס' סוכה שהוא מה"ת' / מבאר שע"פ דברי הרבי י"ל שהוא רק מדרבן

21..... רחצה: בנוסח "רחצה" ולשון "אח"כ"

א' מהתלמידים

מביא מעיר שלשון אדמו"ר הזקן ששואל רבינו עליו גם בהגש"פ שער השמים / מביא נוסח של"רחץ" / והטעם שכתבו שעדיף יותר ומבאר שאולי לזה הוסיף רבינו הטעם של פע"ח

22..... מוציא מצה: בהדין שאסור להשיח בין הברכה למצה ואכילת הכריכה

השליח הת' מנחם מענדל שי שוחאט
שליח בישיבה

מביא הדין שאסור להשיח עם הציונים שכתב כ"ק אדמו"ר ע"ז / ירשה על הציון הראשון שבהשקפ"ר אין שום קשר בינו ובין הדין / יביא הבנת אדה"ז בהגש"פ בענין כורך בזמה"ז / ועפ"ז יבאר שהציון הא' מלמדנו ההבנה הנכונה והמקור בהגיון להדין הנ"ל

25..... מרור: ביאור הוספת רבינו על הפרי חדש בטיבול המרור

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער
שליח בישיבה

מביא שאלת רבינו על סידור אדה"ז ושואל על דברי רבינו / מקדים חילוק השו"ע והסידור בהל' תפלין לגבי סמיכת של יד לשל ראש נמבאר יסוד החילוק בין השו"ע והסידור ועפ"ז מבאר בנדר"ד / ומביא ראי' להנ"ל ע"פ עוד חילוק בין השו"ע והסידור בהל' פסח גבי כוונת המצה לפטור את האפיקומן וחיזוק מהפרי חדש

26..... כורך: ביאור שאלת כ"ק אדמו"ר על אדה"ז בכוונת המרור

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער
שליח בישיבה

מדייק על הוספת רבינו על הפרי חדש ועוד כמה דיוקם / מקדים דברי הפר"ח ומבאר הוספת רבינו שמביא טעם הלכתי ולא רק עצה טובה / ומבאר דיוק הלשון "כן אפ"ל"

28..... שלחן עורך: ביאור מח' הרמב"ם והמרדכי בגדר שולחן עורך והמסתעף

השליח הת' מרדכי שי' רובין, שליח בישיבה
הת' מנחם שי' דהאן, תלמיד בישיבה

מדייק על מביא רבינו בהגדה ושואל ומדייק כמה דיוקים על דבריו / ומקדים ומבאר שיטת הרמב"ם באכילת הפסח ע"פ רבינו מנוח וגם וגם המרומי שדה ושואל מסברא על שיטת המרדכי / מזהאר מחלוקת בין הרמב"ם והמרדכי ועפ"ז מבאר ב' דיעות שכותב רבינו ב"צפון" בגדר של אפיקומן בזמן הזה / ע"פ כהנ"ל מבאר הדיוקים הנ"ל ומבאר המשך הענינים במהו הגדר של שולחן עורך / מוסיף ומבאר שיטת המרדכי בחילוק בזמן הבית לזמן הזה ע"פ תורת החסידות ובעבודה

34 ..... צפון: ביאור גדר מצות מרור

השליח הת' ניסן אייזיק שי' הלל
שליח בישיבה

מביא משו"ע אדה"ז גדר מרור בזמן הזה ומביא מחלוקת הרמב"ם והרס"ג בגדר מרור האם מצוה בפ"ע או הכשר בלבד / מביא שאלת דניאל הבבלי על הרמב"ם ותי' של ר' אברהם בן הרמב"ם / שואל על ר' אברהם בן הרמב"ם בפי' הגמ' פסחים ומביא תשובת הר"ן לבאר שיטת ברמב"ם / מדייק בדברי רבינו בצינוניו ומבאר שבמרור מצוה בפ"ע יש ב' אופנים ועפ"ז מתרץ דברי רבינו

38 ..... צפון: ביאור בדיוק רבינו וציון לשו"ע אדה"ז

השליח הת' מרדכי שי' רובין
שליח בישיבה

מדייק בלשון רבינו ומבאר ע"פ שינוי אדה"ז מהרמ"א / מביא הציון לדברי אדה"ז בהוצאות החדשים ושואל דלכאו' כבר נקטו הפוסקים בדעצ' הר"ף אחרת / ומבאר ע"פ דברי הב"ח

41..... ברך: ביאור מקומו של "שפוך חמתך"

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער
שליח בישיבה

מבאר שאלת רבינו ב"שפוך" ע"פ דברי הפרדס לרש"י בטעם סימני הסדר וע"פ הר"ן והגר"א / מוסיף הטעם שכתב רבינו "וצ"ע קצת"

44..... הלל נרצה: ביאור מי חבר נשמת כל חי

הת' אהרן מנחם מענדל שי' קסטל
תלמיד בישיבה

מבאר בהציונים של הרבי ע"פ הוספת החק יעקב על הט"ז / מעיר שהרבי מוסיף על שמחת הרגל (מקורו) ללמוד הכי ג"כ בשיטת הב"ח ולא רק בט"ז

הגדה של פסח

סדר בדיקת וביעור חמץ

המנהג להניח פתיתי חמץ קשה ומו מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבודק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתיו, וקודם שיתחיל לבדוק יברך;

ברוך אתה אדני אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על בעור חמץ:

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרקע. ולא ידבר ביו הברכה לתחלת הבדיקה אפילו מענייני הבדיקה. ונכון שלא ישוח, שלא מענייני הבדיקה, כל זמן בדיקתו. ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה, שיבדקו איש במקומו, ולא ישוחו בינתיים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה, ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר. ואחר הבדיקה יזהר, בחמץ שמשויר להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה, שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר:

כל-חמירא וחמיעא דאכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא:

ביום י"ד בשעה ה' יעשה לו מדורה בפני עצמו וישרפנו ויבטלנו. ובביטול היום יאמר:

כל-חמירא וחמיעא דאכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דחמיתיה ודלא חמיתיה דבערתיה ודלא בערתיה לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא:

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר זה:

יהי רצון מלפניך אדוני אלהינו ואלהי אבותינו כשם שאני מבער חמץ מביתי ומדרשותי כך תבער את כל החיצונים ואת רוח הטמאה תעביר מן הארץ ואת יצרנו הרע תעבירהו מאתנו ותתן לנו לב בשר לעבדך באמת וכל סטרא אחרא וכל הקלפות וכל הרשעה בעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ וכל המעיקים לשכינה תבערם ברוח בער וברוח משפט כשם שבערת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה אמן סלה:

סדר קרבן פסח

"ונשלמה פרים שפתינו" ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין-הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים, היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין-הערבים. כן ראוי לעסוק בסדר קרבן-פסח אחר תפלת המנחה, ויאמר זה:

קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה ושוחמו בעזרה בכל מקום אחר חצות ארבעה עשר דוקא ואחר שחיטת תמיד של בין הערבים ואחר הטבת נרות של בין הערבים. ואין שוחמין את הפסח על החמץ. ואם שחט קודם לתמיד, כשר, ובלבר שיהא אחר ממרס בדם הפסח כדי שלא יקרש עד שיוזקו דם התמיד, ואחר כך יזרקו דם הפסח זריקה אחת כנגד היסוד. וכיצר עושין? שחט השוחט וקבל הכהן הראשון שבראש השורה ונתן לחברו, וחברו לחברו, ומקבל כלי המלא תחלה ואחר כך מחזיר הריקן. והיו שורות של בזיכי כסף ושורות של בזיכי זהב. ולא היו לבזיכין שולים שמא יניחם ויקרש הדם. אחר כך תולין את הפסח ומפשיטין אותו כלו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומוציאין את האימורים והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות וחלב שעליהן והאליה לעומת

העצה, ונותנם בכלי שרת ומולחם ומקטירם הכהן על גבי המזבח כל אחד לבדו. והשחיטה והזריקה ומחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את חשבת, ושאר עניניו אינם דוחין את השבת. וכן אין מוליכין את הפסח לבית כשחל בשבת אלא כת האחת הם מתעכבים עם פסחיהם בהר הבית והכת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת. חשכה, יצאו וצלו פסחיהם. בשלשה כתות הפסח נשחט ואין כת פחותה משלשים אנשים. נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נועלין אותה. ובעוד שהם שוחטין ומקריבין את האימורים קוראין את ההלל. אם גמרו אותו קודם שיקריבו כולם שונים אותו, ואם שנו ישלשו. על כל קריאה תוקעין ג' תקיעות תקיעה תרועה תקיעה. גמרו להקריב פותחין העזרה. יצאה כת ראשונה נכנסה כת שניה נועלין דלתות העזרה. גמרו, פותחין, יצאה כת שניה נכנסה כת שלישית ומעשה כולן שוין. ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה ואפילו בשבת מפני לכלוך הדם שהיה בה. וכיצר היתה הרחיצה? אמת המים היתה עוברת בעזרה והיה לה מקום לצאת ממנה, וכשרוצין להדיח את הרצפה, סותמין מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה מפה ומפה עד שהמים עולים וצפים מכאן ומכאן ומקבץ אליה כל דם וכל לכלוך שהיה בעזרה ואחר כך פותחין מקום יציאתה וחכל יוצא עד שנשאר הרצפה מנקה ומשפה זהו כבוד הבית. ואם הפסח נמצא טריפה, לא עלה לו עד שמביא אחר:

כשחל בשבת אומרים "שלום עליכם", "אשת חיל" - בלחש.

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקודש ברוך הוא: (שלוש פעמים)
 בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (שלוש פעמים)
 ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (שלוש פעמים)
 צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים ברוך הוא: (שלוש פעמים)

כי מלאכיו יצוה לך, לשמרך בכל דרכיך:
 אדני ישמר צאתך ובואך, מעתה ועד עולם:

אשת חיל מי ימצא, ורחוק מפנינים מכרה: בטח בה לב בעלה, ושלל לא יחסר. גמלתהו טוב ולא רע, כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים, ותעש בחפץ כפיה: היתה כאניות סוחר. ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה, ותתן טרף לביתה, וחק לנערותיה: זממה שדה ותקחהו, מפרי כפיה נטעה כרם: חגרה בעז מתניה, ותאמץ זרעותיה: טעמה כי טוב סחרה, לא יכבה בלילה נרה: ידיה שלחה בכישור, וכפיה תמכו פלך: כפה פרשה לעני, וידיה שלחה לאביון: לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים: מרבדים עשתה לה, שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה, בשבתו עם זקני ארץ: סדין עשתה ותמכר, וחגור נתנה לכנעני: עז והדר לבושה, ותשחק ליום אחרון: פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה: צופיה הליכות ביתה, ולחם עצלות לא תאכל: קמו בנייה ויאשרוה, בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל, ואת עלית על כלנה: שקר החן והבל היפי, אשה יראת אדני היא תתהלל: תנו לה מפרי ידיה, ויהללוה בשערים מעשיה:

סדר הגדה

יסדר על שולחנו על גבי קערה ג' מצות מונחות זו על זו (התחתונה - 'ישראל', עליה 'לוי' ועליה 'כהן'), ועל גבי מפית הפרוסה על שלושתן - מימין; הזרוע וכנגדו הביצה, תחתיהם באמצע המרור ותחת הזרוע החרוסת, וכנגדו תחת הביצה הכרפס ותחת המרור החזרת שעושין כורך:

סימן סדר של פסח

קדש - ורחץ - כרפס - יחץ - מגיד - רחצה - מוציא - מצה - מרור - כורך - שלחן עורך - צפון - ברך - הלל - נרצה:

קידוש

כשליל הסדר חל בליל שבת אומרים בלחש

מזמור לדוד אדני רעי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב, ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, כי אתה עמדי. שבטך ומשענתך המה ינחמוני: תעריך לפני שלחן נגד צררי, דשנת בשמן ראשי כוסי רויח: אך טוב וחסד ירדיפוני כל ימי חיי, ושבתי בבית אדני לארך ימים:

דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין:

אתקינן סעודתא דמהימנותא שלמתא חדותא דמלכא קדישא. אתקינן סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין, וזער אנפין ועתיקא קדישא אתין לסעדא בהדה:

קדש

סברי מרנן

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מפל עם ורומקנו מפל לשון וקדשנו במצותיו. ותתן לנו יי אלהינו באהבה (לשבת שבתות למנוחה ו)מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום (לשבת השבת הזה ואת יום) חג המצות הזה, זמן חרותנו (באהבה) מקרא קדש, זכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מפל העמים (ושבת) ומועדי קדשך (לשבת באהבה וברצון) בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה יי, מקדש (השבת ו)ישראל והזמנים.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

שזתה רב כוס היין בהסבה.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

קדש

"באהבה" בקידוש בפסח שחל בשבת

הת' ראובן אליאב שי' הייבין

תלמיד בישיבה

הגדת רבינו:

בשבת באהבה מקרא קדש. כי מקרא קדש דשבת

קבלו ישראל באהבה, במרה, אבל של יום' ה' ע"ש שכפה עליהם הר כגיגית בסניי (לבוש ס' תפ"ז משה משה א"ר).

הנה הרבי מציינ בסוגריים לג' ספרים "לבוש תפ"ז מטה משה ואלי' רבה", וידוע הדיוק

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

המקום להדגיש שהן הלבוש והן המטה משה קאי בעיקר לשון התפילה ביו"ט, והרבי לומד מדבריהם ג"כ לגבי קידוש (במטה משה כתב רק פעם א' בהמשך דבריו "ובקידוש")

דהנה המטה משה (חלק חמישי ריש סדר תפלת ערבית של פסח, תר"ה) כתב כהשיטה הראשון בלבוש שאפי' בשבת (עכ"פ בתפילה) "ולא יאמר שבת" גבי מקרא קודש, וממשיך לומר שהן בתפילה ובקידוש כשאומרים "את יום השבת באהבה ואת יום חג המצות" כן אומרים באהבה ואח"כ כתב "ושמעת דווקא בשבת יש לומר באהבה ונותן אותו החילוק של הלבוש בין שבת למועדים ששבת במרה היתה בלי כפה הר כגיגית משא"כ שאמר המועדים.

ומוסיף על הלבוש שמתרץ שאלה חזקה על טעם הלבוש, שלכאו' ג"כ פסח במצרים נצטווה לפני הר סיני, ועוד קודם למרה? ומבאר ב' תירוצים: א) י"ל דמ"מ נתחדשו הקרבנות בסיני כעיין שכתוב בפ' אמור (ויקרא ה, ח), לכן אין לומר "באהבה מקרא קודש" ב) דלא פלוג ברגלים.

וגם שינה מהלבוש בטעם למה שביו"ט גבי "מועדים" כן אומרים באהבה, משא"כ גבי מקרא קודש, כתב דרך אחרת, י"ל דהכי פירושא ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה מועדים לשמחה, לוו עלי ואני פורע אע"פ שאנו אוכלין ושותין נקבל עליו שכר היינו באהבה מועדים לשמחה, ושייך שפיר באהבה, משא"כ במקרא קודש שהוא על מצוה באיסור מלאכה, ולא קיבלו באהבה רק בשבת."

והרבי מציין לאלי' רבה לאחרונה, והנה באלי' רבה (סי" תפ"ז) מתרץ עוד תירוץ שלא כהלבוש ולא כהמטה משה ומביא מהאבודרהם ש"ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה" הוא מאהבת ה' אתכם, וכלשון המטה משה בהמשך שם, (ד"ה בדרך הראשון), "כי מאהבת ה' נתן לנו

בדבריו בקדושים, ולכן נראה שיש עכ"פ לבאר מהו כוונת כ"ק אדמו"ר לציין לכמה ספרים ולא רק לא' מהם, ורק באתי לבאר ולפענח המשך הדברים של הרבי ולראות דיוק לשונו הזהב בכל תיבה ותיבה.

והנה הלבוש (ריש סי" תפ"ז) כתב "ולא יאמר באהבה מקרא קודש כו' שהרי כבר אמרנו מתחלה באהבה מועדים לשמחה כו", וקאי באהבה על דיני המועדים בכלל וא"כ למה לו לשנותו על דין של המועד שהוא מקרא קודש כו', ואפי' זה חל יו"ט בשבת צריך לומר באהבה מקרא קודש".

אבל אח"כ ממשיך "וי"א דכשחל בשבת יחזור ויאמר באהבה מקרא קודש כו', משום דמקרא קודש דשבת קבלו עליהם ישראל באהבה במרה קודם שבאו לסיני ולא כיפה עליהם הר כגיגית, אבל שאר המצוות קבלו עליהם בסיני כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית לכך אין אומרים על פרטי המצות באהבה אע"פ שעל הכלל אומרים באהבה מועדים לשמחה, על הפרט אין אומרים אותו וצ"ע ואפשר לו לומר טעם נכון דוודאי כלל התורה סתמא קבלו באהבה, ותדע שהרי הכינו עצמם בשלשת הימים כמו שצוה להם משה בלא שום כפי', אלא שאח"כ בשמעם ריבוי המצות ופרטיהם נודעזעו שמא לא יוכלו לקיים והוצרכו כפי' הר כגיגית, לכך אומרים על הכלל באהבה ולא על הפרט, כן נ"ל".

ולכאו' נראה מזה שכתב הרבי את הלבוש למ"מ הראשון לדבריו, הוא המקור לדבריו, ולכן צ"ל שכיון לסוף דבריו משהביא השיטה של הי"א ואילך, ולא תחילת דבריו שכותב השיטה שאין אומרים "באהבה" אפי' השבת.

וממשיך רבינו לציין למטה משה שכותב כהלבוש, אבל ג"כ מוסיף כמה פרטים חשובים ולכן לא הסתפק הרבי בלבוש בלבד. וכאן

כי ישאלך בנך

ורחץ

ונוטל ידיו ואינו מברך

כרפס

נוטל פחות מכזית כרפס ויטבול במי מלח או חומץ ויברך
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה
 יכוין להוציא גם המרור בברכה זו:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

הט"ז, דהנה הט"ז כתב "ובאמת לא נאה לו לברך עכשיו בפסח משום הפסק כדלעיל. ע"כ היותר נכון כמ"ש רמ"א ע"פ המרדכי והוא מנהג פשוט שאין נוטלין אלא עד הטיבול ראשון".

והנה החק יעקב (סק"ז) כתב "ולענ"ד עיקר כפסק הרב (הרמ"א) וכן הסכמת הט"ז, וממשיך להוסיף קצת על דברי הט"ז "ובאמת אסור לברך כיון שאין נטילה זו על האכילת מצה דהוי הפסק גדול" (מילת "גדול" הוספה ג"כ על הט"ז). הרי חזינו דבחק יעקב מוסיף על הט"ז שאינו רק "לא נאה" אלא "אסור", וממילא יש יותר חוזק ותוקף לדיוק זה. וגם החק יעקב פסק כהט"ז להלכה.

וגם יש להעיר שהרבי מביא זה מהגדה שמחת הרגל, והרי יש רק לציין שבשמחת הרגל רק כתב רק בנוגע להרמ"א דהט"ז והחק יעקב אזל בדרכו, אבל לא הביאו על הב"ח, ואולי זה הוספת הרבי שדיוק זה לוא"ו ד"ורחץ" קאי גם על שיטת הב"ח ואולי זה הדיוק בלשון רבינו בתחילת דבריו "עוד יש לומר" שזהו חידוש שלו.

כרפס

הגדת רבינו:

לדעת רוב הפוסקים כרפס א"צ הסיבה (שבל"הלקט, מט"מ, ברכ"י, ועוד. ודלא כדעת הבית דוד).

מועדים וחגים לשמוח כאשר כתבתי לעיל".

ועפ"ז מתרץ האלי' רבה שאלת הלבוש "ולפ"ז יש ליישב קושיית הלבוש דפעם שנית מרמז על קבלת ישראל (שלאו דוקא קבלו מאהבה ואדרבה אפשר שרק מטעם הר כגיגית - לאו באלי' רבה אלא פי' הכותב), באהבה לכן ראוי לפסוק עכ"פ כ"א בשבת". היינו שלומד אחרת מהלבוש, אלא שמחלק בין נתינת ה' ותתן מהקב"ה שהיה באהבה לבין קבלת ישראל של המועדים לאו דוקא באהבה אלא אדרבה וכו', אמנם בשבת יש לאמרו כיוון שלפני סיני. וכללות הענין יש לעיין בפר"מ במשבצות זהב ריש סי' תפ"ז.

ורחץ

הגדת רבינו:

ורחץ ונט"י ואינו מברך כי הבא לאכול דבר שמיבולו במשקה צריך נט"י תחלה (פסחים קמ"ו, א) בלא ברכה כי ספק ברכות להקל (שו"ע רבינו סי' קנח ס"ג). ואף מי שאינו נוהר בזה כל השנה - נט"י והוא כאחד משאר שנויים שעושין בליל זה כדי שישאלו (ח"י סתע"ג סקב"ח).

ביאור הציון ב"וא"ו של ורחץ

הת' אהרן מנחם מענדל שי' קסטל

תלמיד בישיבה

ויש לעיין בזה שמוסיף הרבי לציין רק להט"ז (ריש סימן תע"ג) אלא ג"כ להחק יעקב.

ואולי י"ל שבחק יעקב יש הוספה על דברי

יחזן

ויקח מצה האמצעית ופורסה לשנים חלק אחד גדול מחבירו וחלק הגדול יניח לאפיקומן והקטן מניח בין הב' מצות:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

ביאור השיטות בהסבה בכרפס

הת' זכרי' שוי' פיליפס

תלמיד בישיבה

יש ידוע גודל הדיוק בכל דבריו של כ"ק אדמו"ר אפי' בכל תיבה ותיבה ולכן יש לבאר ולפענח כל הספרים שמציין הרבי ולבאר בדא"פ הוספת א' על השני וגם הסדר שבהם.

הרבי בתחלה מביא השבלי הלקט, וז"ל: "ואוכלין אותו בלא הסיבה ופי' רבינו ישעיה זצ"ל ירק זה אינה בא לחובה אלא לפטור את המרור מברכת בורא פרי האדמה בטיבול השני שהרי אנו צריכין בשני טיבולין כדי לעשות שינוי מפני התינוקות כדי שיבינו וישאלו."

נראה שלפי השבלי הלקט שהטעם שאין הסיבה בכרפס הוא משום "דכרפס למפרע ס' פרך, ר"ל ששים רבוא עבדו במצרים בפרך", אבל אינו כותב כלל מהו הדין לגבי הסיבה של כרפס שבה דן הרבי?

וע"ז ממשיך הרבי לציין הברכי יוסף שכתב "כד הוינא טליא שמעתי מפי המרובין מחכמי הדור כי לא פורש אשר לא כתוב בספר אי הכרפס נאכל בהסבה, ולפי טעם הכלבו דשם רמ"ז כרפס אותיות ס' פרך, כלומר שנשתעבדו סבלות בפרך, וי"מ ששים רבוא שנשתעבדו בפרך. אם כן דמי למרור ואינו טעון הסבה". הרי חזינן מדברי הברכי יוסף שמביא ג"כ הטעם של המטה משה, וע"ז מוסיף שלפי טעם זה דמי למרור ואינו טעון הסבה, ולכן נראה דס"ל להרבי שגם במטה משה עצמו ס"ל דאינו טעון הסבה.

ולפי"ז יש חילוק בין השבלי לקט לברכ"י והמטה משה, שהשבלי לקט מדגיש שהסיבה שאינו טעון הסבה הוא משום שאינו חובה אלא רק לפטור המרור שבעינן לעשות שינוי

בשביל התינוקות, אמנם להברכ"י ומטה משה דוקא משום שהוא כמרור ואינו חלק מהחירות והגאולה אלא מהגזירה לכן אינן טעון הסבה.

הספר האחרון שרבינו מציין הוא הבית דוד (מובא בברכי יוסף) וחשוב להעיר שמבלי לעיין בדבריו, הנה מפשטות הלשון של הרבי "ודלא כדעת הבית דוד" היו אומרים שהוא סובר שכן לפועל מסיבין בכרפס, וע"ז רואים גודל הצורך והחיוב לעיין במקור הדברים ואכ"מ, דהנה הבית דוד כתב "דבר ברור הוא שכל הסבה שצריך להסב בלילה זה הוי דוקא בשעת אכילה ושת' ולא בשעת ברכה כו' עד כל הברכות כמו ברכת אכילת כרפס... צריך בלא הסיבה".

הרי חזינן דלפועל אפי' לבית דוד אינו טעון הסבה, אמנם הטעם שכתב הרבי "ודלא כדעת הבית יוסף" קאי על טעמו של הבית דוד כמ"ש הברכי יוסף "ומזה מוכרח דהרב סבר בפשיטות דבאכילת כרפס בעי הסבה, רק דקפיד על הברכה דידיה ואינך כי הוא יברך בלא הסבה", היינו שהבית דוד נקט דרך אחרת מכל הנ"ל, דלדעתו בעצם כרפס דהוי אכילה בעי הסבה ורק משום סיבה צדדית דברכה אינה בהסבה

יחזן

הגדת רבינו:

אפיקומן (פסחים ק"ט, ב) מצה הנאכלת באחרונה

זכר לפסח נקראת אפיקומן (ש"ע רבינו סתע"ז ס"ג). פי' אפיקומן כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השלחן (שם ס"ב וכ"ה בס' הפרדס לרשי' הל' פסח). בתשבי ובמוסף הערוך: אפיקומן בלשון יוני - דברים הנאכלים אחר הסעודה.

יש נוהגין שהתינוקות "חומפין" את האפיקומן (ופודין

מגיד

ומגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא פארעא דמצרים. פל דכפין ייתי ויכל, פל דצריך ייתי ויפסח. השתא הָכָא, לְשִׁנְהַה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל. הַשְּׂתָא עֲבָדִי, לְשִׁנְהַה הַבָּאָה בְּגֵי חוּרִין.

מסלקין הקערה עם המצות לצד אחר ומוזקין לו כוס ב' וכאן הבן שואל מה נשתנה:

מה נשתנה הלילה הזה מפל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, - הלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמין ומצה, הלילה הזה - פלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, - הלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין גין יושבין ובין מסבין, - הלילה הזה פלנו מסבין.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

החזקה (חו"מ פ"ז ה"ג) "חוטפין מצה זה מיד זה כדי שיראו התינוקות וישאלו", וע"ז כתב החק יעקב ודייק בזהירות לשונו "ואפשר שמזה נתפשט המנהג שמניחין לתינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן שע"י זה לא ישנו ויתעוררו לשאול". ומסיים לעיין בפ"י הרשב"ם שם שאין בו רמז ברור למנהג זה.

והנה מדיוק לשונו של החק יעקב, שפשטות הגמ' לא כמנהג, ורק ע"פ דברי הרמב"ם יש בו איזה רמז, ומדייק בחק יעקב לומר שרק "אפשר" ש"מניחין לתינוקות", שאינו אומר שיש לעשותו או שיש ענין חיובי בעשייתו.

ועוד יש להעיר מעוד מקור בהלכה שאינו רק לא באופן חיובי בשביל המנהג אלא הוסיף לומר להיפך וז"ל המקור חיים (ס' תע"ז) "מנהג שהתינוקות גונבין האפיקומן לחבב המצה, ומכל מקום יש פנים למחות ולבטל המנהג". אולי הטעם לדבריו שיש לבטל מנהג זה הוא כמ"ש הרבי בהגש"פ "ולהעיר ממרוז"ל בתר גנבא גנוב וטעמא טעים (ברכות ה, ב)."

וגם יש לדייק שבחק יעקב כתב "מניחין", קרא את המנהג "לחטוף האפיקומן", משא"כ המקור חיים שכתב "למחות ולבטל המנהג", קרא המנהג "גונבין", ואולי זה מקור ממש לדברי הרבי בס' של הלכה.

אותו מהם תמורת איזו מתנה). ואומרים שמדומה בל' רז"ל: חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא יישנו (פסחים קמ, א. חק יעקב סתע"ב סק"ב). כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר איך שפעם "חטפה" בתו הבכירה של אדמו"ר מהר"ש האפיקומן שלו, והי זה בקטנותה. וכנראה שהי' זה מקרה יוצא מן הכלל, ואין נוהגין בחטיפת האפיקומן בבית הרב. ולהעיר ממרוז"ל בתר גנבא גנוב וטעמא טעים (ברכות ה, ב).

חוטפין את האפיקומן בהלכה

הת' עידן שי' חנוכה

תלמיד בישיבה

ויש בכללות הענין בהמנהג של "חוטפין" את האפיקומן הנה הרבי מציין לחק יעקב, וחשוב להעיר שבחק יעקב לא אומר לעשות מנהג זה בפירוש או שהוא מרומז בלשון הגמ', אלא: הנה בש"ע סי' תע"ב כתב המחבר "שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות". וע"ז כתב בחק יעקב "וזה שאמרו בש"ס חוטפין מצה בליל פסחים וכן פירש רש"י שם שכן עיקר. וע"ש דנאמרו עוד פירושים בדבר זה, כגון להסיר הקערה". היינו שגם לחק יעקב פשטות לשון הגמ' "חוטפין מצה" הוא מלשון מהירות וכפי' העיקר של רש"י.

ואח"כ מביא מדברי הרמב"ם בספר יד

ומחזירין הקערה ומגלין מקצת הפת ואומרים עבדים וכו':

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו בלנו חכמים, בלנו גבונים, בלנו זקנים, בלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

מגיד

הגדת רבינו:

לעיל מקשה התוס' גבי מצה, למה לי הקישא דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, תיפוק ליה משום שהן היו באותו הנס ומביא ע"ז ב' תירוצים: (1) דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא, (2) ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטר מג"ש ט"ו ט"ז בחג הסוכות.

והנה משני תירוצים אלו נראה שיש מחלוקת בהחייב של נשים באמירת ההגדה דלהתירוצין הראשון שזה מה שאף הן היו באותו הנס אינו מחייבן בחיובי פסח (שהזמן גרמא) אלא מדרבנן, ולכן דווקא אצל מצה שיש היקש יש לחייבן מן התורה. משא"כ לתירוצין השני זה מה שהן היו באותו הנס מספיק שיתחייבו מדאורייתא בכל חיובי פסח ולא היו צריכים היקש לגבי מצה אם לא היה מקום לטעון מצד הג"ש מסוכה. ועתה כשמעיינים בעוד תוספות על הסוגיא רואים באיזה שיטה הוא נוטה כמו מד"ה היו בפסחים קח: מבואר שדווקא אצל ד' כוסות שהם רק מדרבנן יש לחייב נשים מצד זה שאף הן היו באותו הנס משא"כ בישיבה בסוכה שהיא מן התורה שאינן חייבין. שזהו כאופן הראשון כנ"ל.

ועכשיו נביא להתוס' המצויין בהערת הרבי ד"ה מסוכה ל"ח, א שכותב שם שנשים פטורות מהלל דסוכות ועצרת וממשיך ואע"ג דבהלל

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים (מכילתא סוף בא. זח"ב מא, א - אבל אין מוכרח שם דקאי על ליל פסח דוקא - רמב"ם הל' חו"מ רפ"ז סמ"ג מ"ע מ"א. ס' החינוך מ' כ"א. רבינו בריש הל' פסח ועוד).

ואף נשים חייבות במצוה זו (מדאורייתא - לדעת החינוך ולר"י בתוד"ה שאף מגילה ד. א. ועיין תוד"ה מי סוכה ל"ח, א - או מדרבנן. ראה ברבי יוסף סתע"ג ס"ק מ"ז ובשבת פסח בארוכה, וכן משמע דעת רבינו בשו"ע שלו ס' תעב סכ"ה. וגם בס' בית דוד דקס"ד דפטורים - וכן ס"ל להמנ"ח - חזר בו בספרו לחם הפנים. ראה ס' מגיד דבריו ס' מ"ב).

בחייב נשים במצות סיפור יצי"מ

השליח הת' יוסף חיים ברוך הכהן
ש'טייטלבוים

שליח בישיבה

בד"ה מצוה עלינו לספר ביצי"מ מביא הרבי שאף נשים חייבות במצוה זו (מדאורייתא לדעת החינוך ולר"י בתוד"ה שאף מגילה ד. ועיין תוד"ה מי סוכה לח).

ויש לבאר מהו הדיוק בתוס' ד"ה מי שצריכים לעיין בו? והנה בד"ה שאף המובא

מַעֲשֵׂה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מִסְבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֶלְעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כְּבֹן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלַיְלוֹת עַד שֶׁדָּרָשָׁה בֶּן זִמְנָא: שְׁנֵאמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלַּיְלוֹת. וְחֻקֵּימִים אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ - הַעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהֵבִיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ. **בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנִּתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.**

בְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דִּבְרַה תּוֹרָה. אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל. **חָכֵם** מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאִף אֶתָּה אָמַר לוֹ כִּהְלַכְוֹת הַפֶּסַח: אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אִפְּיִקוּמָן.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הַעֲבָדָה הַזֹּאת לְכֶם? לְכֶם - וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַקָּלָל כִּפָּר בְּעֶקֶר. וְאִף אֶתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. אֵילוֹ הָיָה שֵׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאֶמְרַת אֱלֹהִי: בְּחֻזֵּק יָד הוֹצִיאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים.

וְשְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל - אֶת פֶּתַח לוֹ, שְׁנֵאמַר: וְהַגְּדַת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

עֵינַיִם וּבִיאורִים בַּהֲגַדַת רַבֵּינוּ

שֶׁנִּכְלַל בְּזֶה גַם הַחַיּוֹב (מִדְּרַבָּנָן) לומר עליהם הִלַּל וְהַגְּדָה מִשֵּׂא"כ בְּהַלֵּל דְּסוּכוֹת וְעִצְרַת שְׂאִין לָהֶם מִצּוֹת מִדְּרַבָּנָן כְּדִי לְחַיֵּיבֵן ג"כ.

אֲבָל מִזֶּה שֶׁהֲרִיב מִצִּיּוֹן לְתוֹס' זוֹ בַחֲלֻק הַשִּׁיחַ לְהַסוּבְרִים שְׁנַשִּׁים חַיִּיבוֹת מִדְּאוּרֵייתָא י"ל שִׁישׁ עוֹד אוֹפֵן בְּלִימוֹד תוֹס' זוֹ בְּטַעַם הַחַיּוֹב שֶׁל נְשִׁים, וְאוּלַי יֵשׁ לְבֵאֵר בְּדִיוֹק לְהַפְךָ מִהַמְּבוּאָר לְעֵל, דִּהְנֵה הַלְשׁוֹן מִסְתַּמָּא לֹא תִקְנוּ ד' כוֹסוֹת אֲלֵא כְּדִי לומר עליהם הַגְּדָה וְהַלֵּל מִשְׁמַע שֶׁתִּקְנַת הַד' כוֹסוֹת הֵם (לֹא הַסִּיבָה לְהַחַיּוֹב לומר הַגְּדָה וְהַלֵּל אֲלֵא) תּוֹצֵאָה מִהַחַיּוֹב שֶׁל אֲמִירַת הַגְּדָה וְהַלֵּל דֵּהֵינּוּ שֶׁלֵּהִיּוֹת שִׁישׁ

דְּלִילֵי פִסְחִים מִשְׁמַע דַּפ' ע"פ דְּמַחִיבֵי בַד' כוֹסוֹת וּמִסְתַּמָּא לֹא תִקְנוּ ד' כוֹסוֹת אֲלֵא כְּדִי לומר עליהם הַגְּדָה וְהַלֵּל, וְשֵׁנִי הִלֵּל דְּפִסַּח דְּעַל הַנֶּס בְּאוֹתוֹ הַנֶּס,

וְהֵנָּה בְּסִפְרָ שֶׁבַח פִּסַּח (מִצִּיּוֹן בְּהַמְשַׁךְ הָעֵרַת הַרְבִּי) נִעְתַּק תוֹס' זוֹ וְהוּא מִפְּרַשׁ שׁוֹזְהוּ טַעַם לְחַיִּיבָן מִדְּרַבָּנָן בְּמִצּוֹת סִיפּוֹר יִצִּי"מ אַע"פ שֶׁהוּא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גֵּרְמָא כִּיוּן "שֶׁלֹּא חַיִּיבוּ הַנְּשִׁים בַּהֲגַדָה אֲלֵא מִטַּעַם הַד' כוֹסוֹת", דֵּהֵינּוּ שֶׁמִּפְּרַשׁ שְׂאִין לְחַיִּיבָן בְּמִצּוֹת דְּאוּרֵייתָא מִטַּעַם שֶׁאִף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּס אֲבָל מֵאַחַר שֶׁכָּבַר חַיִּיבִין בַּד' כוֹסוֹת שֶׁעִיקָרָן מִדְּרַבָּנָן לִכְּנֵי מִסְתַּבֵּר

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה - בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך.

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועקשיו קרבנו המקום לעבדתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל: בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתן לעשו את הר שער לרשת אתו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בכרית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר לאברהם, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול.

צריך להגביה הכוס ולכסות הפת [בעת אמירת והיא שעמדה] כן כתב האר"י ז"ל

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

יעמיד הכוס ויגלה הפת:

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר: ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול, עצום ורב.

ויירד מצרימה - אנוס על פי הדבור.

ויגר שם - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם, שנאמר: ויאמרו אל פרעה, לגור בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ כנען. ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן.

במתי מעט - כמה שנאמר: בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמוך יי אלהיך

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

שנתחייבו בד' כוסות וא"כ מסתבר שתוס' זו סובר כרבינו איש ירושלים שסברת אף הן היו לחייבן במ"ע שהז"ג ואפילו דאורייתא ויובן הערת הרבי.

חיוב בלילה זה להרבות בו בסיפור ושבחים לכן תקנו חכמים שנקיים מצוה זו על היין.

ועפ"ז יומתק הסיום של תוס' שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס, דהיינו שזהו טעם לחייבן בהלל והגדה ולכן ג"כ יצא

כפוכבי השמים לרב.

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצנינים שם.

גדול, עצום - כמה שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם.

ורב - כמה שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיה, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים, שדים נכנו וישערך צמחה, ואת ערם וערניה. ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיוך, ואמר לך בדמיוך חיי, ואמר לך בדמיוך חיי.

וירעו אתנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו עבדה קשה.

וירעו אתנו המצרים - כמה שנאמר: הבה נתחכמה לו פן ירבה, והיה כי תקראנה מלהמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו, ועלה מן הארץ.

ויענונו - כמה שנאמר: וישמו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם. ויבן ערי מסכנות לפרעה. את פתם ואת רעמסס.

ויתנו עלינו עבדה קשה - כמה שנאמר: ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך.

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, וישמע יי את קלנו, וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו.

ונצעק אל יי אלהי אבותינו - כמה שנאמר: ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה.

וישמע יי את קלנו - כמה שנאמר: וישמע אלהים את נאקתם, ויזפור אלהים את בריתו את אברהם, את יצחק ואת יעקב.

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמה שנאמר: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. ואת עמלנו - אלו הבנים. כמה שנאמר: כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון.

ואת לחצנו - זה הדחק, כמה שנאמר: וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם.

ויצאנו יי ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה, ובמרא גדל, ובאותות ובמפתים.

ויצאנו יי ממצרים - לא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שנאמר: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. אני יי.

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה - אני ולא מלאך

והפיתי כל בכור בארץ מצרים - אני ולא שרף

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא השליח.

אני יי - אני הוא ולא אחר.

ביד חזקה - זו הדבר, כמה שנאמר: הנה יד יי הויה במקנה אשר בשדה, בפוסים,

בחמרים, בגמלים, בבקר ובעאן, דבר כבד מאד.

ובזרע נטויה - זו החרב, כמה שנאמר: וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים.
 ובמרא גדל - זו גלוי שכינה, כמה שנאמר: או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי
 במסות באתת ובמופתים, ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה, ובמוזראים גדלים, ככל אשר
 עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך.
 ובאתות - זה המטה, כמה שנאמר: ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את
 האתת..

ובמפתים - זה הדים, כמה שנאמר: ונתתי מופתים בשמים ובארץ,

באמירת דם ואש ותמרות עשן ישפוך ג' שפיות ואין ליטול באצבע לשפוך כי אם בכוס עצמו וישפוך לתוך כלי
 שבור (ויכין שהכוס הוא סוד המלכות ושופך מהיין שבתוכו סוד האף והזעם שבה על ידי כח הבינה לתוך כלי שבור
 סוד הקליפה שנקראת ארוך):

דם ואש ותימרות עשן.

דבר אחר: ביד חזקה - שמים, ובזרע נטויה - שמים, ובמרא גדל - שמים, ובאתות -
 שמים, ובמפתים - שמים.

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים,

ואלו הן:

באמירת עשר מכות ישפוך עשר שפיות מהכוס עצמו כנ"ל (ויכין בשפכה גם כן כנ"ל) ומה שנשאר בכוס (נעשה
 סוד יין המשמח) לכך לא ישפוך אלא יוסיף יין:

דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מפת בכורות

רבי יהודה היה נוהג בהם סמנים:

דצ"ד עד"ש באה"ב.

רבי יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים
 מכות?

במצרים מה הוא אומר? ויאמרו החרטמים אל פרעה: אצבע אלהים הוא, ועל הים מה הוא אומר?
 וירא ישראל את הניד הגדלה אשר עשה יי במצרים, וייראו העם את יי, ויאמינו ביי ובמושה עבדו.
 כמה לקו באצבע? עשר מכות.

אמור מעתה: במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות.

רבי אליעזר אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של
 ארבע מכות? שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. עברה - אחת,
 וזעם - שמים, וצרה - שלש, משלחת מלאכי רעים - ארבע. אמור מעתה: במצרים לקו ארבעים
 מכות ועל הים לקו מאתיים מכות.

רבי עקיבא אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של
 חמש מכות? שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. חרון אפו -
 אחת, עברה - שמים, וזעם - שלש, וצרה - ארבע, משלחת מלאכי רעים - חמש. אמור מעתה:
 במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות.

כִּמְהָ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ

עַל אַחַת, כִּמְהָ וְכַמְהָ, טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכַפֶּלֶת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ: שְׁהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרַיִם, וְעָשָׂה

אֵלֹהֵי הוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בְּהֵם שְׁפָטִים, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי שָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכֵנוּ וְלֹא סָפַק צָרְכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי עָשָׂה בְּהֵם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי סָפַק צָרְכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילֵנוּ אֶת הַמֶּן, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי הֶאֱכִילֵנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי הִרְג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחִרְבָּה, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה, דִּיֵּינוּ.

אֵלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכֵנוּ בְּחִרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ, דִּיֵּינוּ.

בְּהֵם שְׁפָטִים, וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְהִרְג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְנָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכֵנוּ בְּחִרְבָּה, וְשָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכֵנוּ, וְסָפַק צָרְכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֶאֱכִילֵנוּ אֶת הַמֶּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְקָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

רְבוּ גְּמִלְיָאֵל הִיָּה אוֹמֵר: כָּל שְׂלֵא אֲמַר שְׂלֵשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בְּפִסְחָא, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתָנוּ, וְאֵלּוּ הֵן:

פִּסְחָא, מִצָּה, וּמְרוֹר.

פִּסְחָא שְׁהִיו אָבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנָא שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קַיָּם, עַל שׂוּם מַה? עַל שׂוּם שְׁפִסְחָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אָבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנַאֲמַר: וְאִמְרַתְּם זִבַּח פִּסְחָא הוּא לִי, אֲשֶׁר פִּסְחָא עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקְדַּח הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

נוטל הפרוסה בידו ויאמר:

מִצָּה זוּ שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁלֵא הִסְפִּיק בְּצַקֵּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּגְאָלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפֹּךְ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמִיץ, כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָקְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

נוטל המרור בידו ויאמר:

מְרוֹר זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרָרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בַשָּׂדֶה אֶת כָּל עַבְדֹּתָם אֲשֶׁר עֲבָדוּ בָהֶם בְּפָרָה.

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר תֵּיב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ פְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמָהם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיֵא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיֵא אֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּנוּ.

יכסה את הפת ויגביה את הכוס [לפני אמירת לפיכך כו'] ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו:

לְפִיכָּךְ אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדָּר, לְבָרֵךְ, לְעַלָּה וּלְקַלָּם לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹהִים: הוֹצִיָאֵנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת מִיַּגְוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּ יְהִי הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה. יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְזֻרַח שְׁמֵשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה. רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהֵי לְשַׁבַּח. הַמְּשַׁפִּילֵי לְרְאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת גְּרִים אֲבִיוֹן. לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֲקָרַת הַבַּיִת אִם הַבְּנִים שִׁמְחָה הַלְלוּ יְהִי.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹז. הִיְתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשֻׁלוֹתָיו. הֵיטָם רָאָה וַיִּנְסֵם הַיִּרְדֵּן יִסָּב לְאַחֹר. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מָה לָּךְ הֵיטָם כִּי תִנּוֹס הַיִּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר. הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מַלְפָּנֵי אֲדוֹן חוּלֵי אָרֶץ מַלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֲפָכִי הַצּוֹר אַגַּם מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לְלִילָה הַזֶּה לְאָכֵל בּוֹ מִצָּה וּמְרוֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיְגִיעָנוּ

לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקַרְאֲתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִגְנֵן עֵירֶךָ וְשִׂשִׁים בַּעֲבוּדְתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנֹדְדָה לְךָ שִׂיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתָּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גֵּאֵל יִשְׂרָאֵל.

ומברך ושותה בהסיבה:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

רְחִיצָה

ואחר כך נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

ובנוגע לנוסח שלנו "רחצה" ולא "רחץ" שכבר כתב בה רבינו בתחילת ההגדה ב"סימן סדר של פסח", ומביא שם "יש רצו להגיה רחץ (בשני פתחין)" ומביא מכמה ספרים קדמונים כמחזור ויטרי, אבודרהם ועוד שכתוב "רחצה", עיי"ש. ויש להעיר שבהגדה שלמה (להרב מ.מ. כשר) נקט בפנים ההגדה "רחץ", ומעיר בהערות וציונים שיש חילופי נוסחאות בדבר ושם בחילופי נוסחאות מציין לעוד ספרים קודמונים יותר ממה שציין הרבי.

ושם בהערות כתב "אולם גירסתינו ניראת יותר, שכן בנוי השיר על ההמשך: חץ חץ חץ - זה / רק רק רק - צח" ואולי שגם לזה ציין רבינו "וראה פרי עץ חיים טעם הדבר", היינו שיש טעם מדויק בדבר שדוקא נקטו נוסח "רחצה".

רחצה

הגדת רבינו:

רחצה ואחר כך. צ"ע מפני מה לפעמים מוסיף החיובות *ואח"כ*, ולפעמים לא.

נוסח "רחצה" ולשון "אח"כ"

א' מהתלמידים

ויש להעיר שעל נוסח אדמו"ר הזקן בסידורו כאן גבי רחצה "ואח"כ", שעליו שואל רבינו, הרי יש מצינו גם בהגש"פ של השל"ה "שער השמים" ג"כ כתב גבי רחצה "ואחר כך נוטל ידיו ומברך", ואולי זה המקור של נוסח רבינו הזקן, ועדיין צריך ביאור התוכן באומרו "ואח"כ" וכבר כתב ביאורים בזה בשערי שלום (להרב שפאלטער ש"י), ובעו"ב מנסתר קובץ י"א ניסן ה'תשע"ב.

הגדה של פסח

מוציא

ויקה המצות כסדר שהגניחם הפרוסה בין שתי השלימות ואחזם בידו ויברך: ברוך כו' המוציא כו':

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.

מצה

לא יבצע מהן אלא יניח המצה השלישית להשמיט מידו ויברך על הפרוסה עם העליונה טרם ישברם ברכה זו. ויכוין לפטור גם כן אכילת הכריכה שמומזה השלישית וגם אכילת האפיקומן יפטור בברכה זו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה.

ואחר כך יבצע כזית מכל אחד משתיהן ויאכלם ביחד בהסיבה:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

שיעלה לשניהם" אך הציון לר' יחיאל אחי בעה"ט, בהשקפה ראשונה ק"ק כי לא מצינו בשום מקום שיזכירו משמו דין זה שאין להסיח בין ברכת על אכילת מצה ואכילת הכריכה? המקור היחידי לדין זה הוא בעל המנהיג (אבן הירחי) ומשם הועתק להטור והשו"ע ושו"ע אדה"ז בסי' תעה. עיי"ש. ומהי כוונתו הק' בציון לר' יחיאל אחי בעה"ט?

ואולי יש לומר שכוונתו לר' יחיאל שהובא בהטור מיד לפני בעל המנהיג (אבן הירחי) הנ"ל. וז"ל שם: "כתב אחי ר' יחיאל ז"ל מספקא לי בכריכה אי בעי הסיבה כיון דמרור לא בעי הסיבה ובעל המנהיג כתב דבעי הסיבה בעבור המצה שבאה זכר לחירות" ואח"כ ממשיך: "כתב עוד [המנהיג]" ומביא הדין הנ"ל שאין להפסיק בשיחה עד אכילת המצה שבהכריכה.

ואפי' שבהשקפה ראשונה אין נראה השייכות אך לאחר עיון קצת אולי י"ל שכ"ק אדמו"ר לומד שהמקור (בהבנה עכ"פ) לדין זה דבעל המנהיג הוא מהסברא וההנחה היוצאת מדברי ר' יחיאל, ולכן הסמיכם הטור זל"ז.

מוציא מצה

הגדת רבינו:

ויכוין לפטור ג"כ אכילת הכריכה. ולכן נזהרין בנתיים משיחה שלא מעין הסעודה (ר' יחיאל אחי בעה"ט. אבן הירחי).

המקור וההבנה בהדין שאסור להשיח בין הברכה למצה ואכילת הכריכה

השליח הת' מנחם מענדל שי' שוחאט שליח בישיבה ויש לעיין בפסקה ד"ה "ויכוין לפטור ג"כ אכילת הכריכה" כותב כ"ק אדמו"ר וז"ל: ולכן נזהרין בנתיים משיחה שלא מעין הסעודה (ר' יחיאל אחי בעה"ט. אבן הירחי)

ובמקור שכ"ק אדמו"ר כותב לדין זה, צריך בירור, דהנה בשלמא הציון לאבן הירחי (מנהיג) מובן שפיר, כי הוא המקור לדין זה, וכמ"ש הטור בסי' תעה "ובעל המנהיג כתב... וכתב עוד הרוצה לקיים מצווה מן המובחר לא יסיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה כהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרוויהו ה"נ לעניין ברכה צריכין למיעבד

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

חכמים זכר למקדש - אא"כ כורכו עם מצה ואוכלן ביחד (כמו שעשה בזמן ביהמ"ק). נמצא יש עליו, בזמה"ז, חיוב מצה שני מדרבנן, לדעת הלל. ולא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו וצריך לצאת ידי שניהם. (שו"ע רבנו סתע"ה ס' טז-יח ובאחרונים ובס' שבח פסח האריכו). עכלה"ק.

ומעתה יובן שפיר מ"ש אדה"ז בסי"ח שלפני הלל הי' צריך לברך על המצה שבהכריכה (אי לאו שנפטר בברכה שלפנ"ז), אף שאי"ז בשביל קיום מצווה, והטעם בפשטות כנ"ל שלהלל יש ב' חיובים במצה: א) מדאורייתא כדי לקיים מצוות מצה ב) מדרבנן כדי לקיים מצוות מרור, ולכן שפיר צריך לברך על אכילת מצה זו ככל מצווה מדרבנן שמברכים עליה (וכהמרור שמברכים עליו בזמה"ז אע"פ דהוי רק מדרבנן), ורק שנפטר בברכת על אכילת מצה שברך לפנ"ז על המצה דהמצווה.

וכתוצאה והמשך לזה שצריך בעצם לברך גם על המצה דכורך ורק שנפטרת בברכה שמברכים על המצה בפ"ע כותב אדה"ז את הדין שאסור להשיח בסי"ח. ודמוכח מלשונו בסי"ח: ולפי שחולקין עליו חביריו על הלל ואומרים שאין צריך לכורכם כלל לא מן התורה בזמן שבית המקדש קיים ולא מדברי סופרים בזמן הזה ולפי דבריהם אם אוכל בתחלה כזית מצה בלבדה ואח"כ אוכל כזית מרור בכריכה עם כזית מצה לא יצא ידי חובת מרור לפי שכזית מצה שבכריכה היא רשות ואין בה שום מצוה לפי דבריהם והרי הוא מבטל את טעם המרור שבכריכה כשלועסן יחד אבל לפי דעת הלל שהמצה שבכריכה היא חובה מדברי סופרים

ובהקדים ההבנה בכורך בזמה"ז ע"פ הסבר אדה"ז בסי' תעה סעיפים טו-יח וכ"ק אדמו"ר בהגש"פ:

קיום מצוות מצה גם לדעת הלל בזמה"ז נעשית ע"י שאוכלים מצה בלבד ללא כריכה (ואדרבא כריכה לעניין מצה גורעת) אלא כל עניין הכריכה בזמה"ז לדעת הלל היא כדי לקיים מצוות מרור כדבעי וכלשונו דאדה"ז שם, סעיף י"ז:

"ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים ומצה היא מן התורה ואם כרכן ביחד ואכלן אינו יוצא ידי חובתו אף לפי דעת הלל שהמרור מבטל את טעם המצה ואם כן חייב הוא לאכול כזית מצה בלבדה בלא מרור לצאת ידי חובת מצה מן התורה מכל מקום אינו יוצא ידי חובת מרור לפי דעת הלל אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה וכורכו עם כזית מרור ואוכלן ביחד שהרי מרור בזמה"ז תקנוהו חכמים זכר למקש שהיה אז חיובו מן התורה ובזמן שביהמ"ק קיים אינו יוצא יד"ח מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא א"כ כורכו עם המצה לפיכך גם עכשיו צריך לכורכו עם המצה" עכ"ל.

וכ"ק אדמו"ר לומד שההבנה בזה הוא שלהלל, חכמים בזמה"ז תקנו חיוב שני על אכילת מצה: בעת אכילת המרור, שצריך לכורכו יחד עם המצה ובלשונו הזהב דכ"ק אדמו"ר בכורך פייסקא ד"ה כורך וז"ל "כורך (פסחים קטו, א). לדעת הלל הזקן: בזמן שיש פסח אינו יוצא אלא א"כ כורך פסח מצה ומרור ואוכלן ביחד. בזמן שאין פסח אינו יוצא ידי חובת מצה - שהוא מן התורה - אלא אם אוכלה בפ"ע. ואינו יוצא ידי חובת מרור - שתקנוהו

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

וזהו מה שרוצה כ"ק אדמו"ר ללמדנו בהביאו את הציון לר' יחיאל, לפני הציון להאבן הירחי (המנהיג) - שההבנה בהדין של האבן הירחי (המנהיג) שאסור להשיח הוא נובעת מהספק של ר' יחיאל שמלמדנו ההבנה הנ"ל שאדה"ז מדגיש בתור מקור להדין שאסור להשיח.

דהנה בהשקפ"ר ובשטחיות צריך להבין מה כוונתו שמצד זה שמרור לא צריך הסיבה שלא נצריך הסיבה בנוגע להמצה ג"כ? וכמ"ש הב"י שפשיטא שצריך להסיב, וטעמו: שהכריכה שאנו עושים בזמן הזה כל עניינה לזכר הכריכה דהלל בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ובזמן שביהמ"ק הי' קיים המצה שבהכריכה עלתה לו למצה של מצווה, שבמצה של מצווה וודאי שצריך להסיב, לכן מסתבר לומר שגם הכריכה שעושים בזמן הזה לזכר הכריכה בזמן שביהמ"ק הי' קיים, תצריך כריכה. (וע"ד - ולא ממש - כתב הב"ח כאן) ואין לומר שיש בעיה להסיב במרור, כמו שהוכיח הב"י כאן מהרמב"ם, והחק יעקב ועוד נו"כ בטושו"ע, שמרור לא צריך הסיבה, אך אין איסור בזה. ולפ"ז צ"ל, מהו ספיקו של ר' יחיאל בכלל?

אלא מוכח שלר' יחיאל ההבנה בכורך היא כמ"ש לעיל בדברי אדה"ז ורבינו בהגדה: שבשביל לצאת יד"ח מרור בזמה"ז - באם חיישינן להלל - צריך לכרוך מצה ומרור, וההגדרה דהמצה שבהכריכה היא: חיוב מדרבנן לאכול מצה עם המרור כדי שנצא מרור לשיטת הלל. מעתה יובן שפיר ספיקו של ר' יחיאל, שזה שמרור ל"צ הסיבה, יגרום שגם כורך לא בעי הסיבה, כי כורך מלכתחיל לא

אינה מבטלת את טעם המרור שהוא גם כן חובה מדברי סופרים והן זה כזה ואינן מבטלין זה את זה.

וכיון שלא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו לפיכך לצאת ידי שניהם צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור ויברך על אכילת מצה שבכזית זה הוא יוצא ידי חובתו מן התורה אף לפי דעת הלל ואח"כ צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה ויברך על אכילת מרור שבכזית זה הוא יוצא ידי חובת מרור לפי דברי חבריו ואח"כ יכרוך כזית מצה וכזית מרור ויאכלן ביחד זכר למקדש כהלל ולא יברך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר ולכן צריך ליהזר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו לפי דעת הלל ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו שמא הלכה כחבריו. עכ"ל.

דהיינו שאדה"ז מדגיש שהמקור בהבנה לזה שבאם חיישינן להלל - אין להשיח הוא כי: להלל המצה שבהכריכה היא בגדר חיוב מדרבנן באותו דרגת חשיבות כהחיוב לאכול מרור בזמה"ז (וכשם שעל המרור מברכים ככל מצווה מדרבנן שמברכים עליה, כמו"כ על המצה שבהכריכה צריך לברך, ורק שהיות שנפטרת בברכות שאמרנו לפנ"ז על המצה והמרור בפ"ע, לא מברכים על הכריכה בפ"ע, ונפטרים בברכה הקודמת ולכן אסור להשיח).

מרור

ואחר כך יקח כזית מרור ויטבל בחרוסת וינער בחרוסת מעליו כדי שלא יתבטל טעם המרירות ויברך ברכה זו: ברוך כו' על אכילת מרור:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור. ויאכלנו בלא הסיבה

עינונים וביאורים בהגדת רבינו

לדחוק ולהעמיס כהנ"ל בלשונו וצ"ע. ואולי בזה גופא מתבטא חידושו דכ"ק אדמו"ר כאן, שאדה"ז כתב את ההבנה דכורך בזמה"ז בפ"ע (בסעיפים טז – יח) ואת ספיקו של ר' יחיאל בפ"ע (בס"כ) ולא קשרם זל"ז ולא הסמיכם כלל אלא הפסיק בע"א לגמרי (אי הכורך בעי טבילה בחרוסת). וכ"ק אדמו"ר מחדשינו שההבנה דאדה"ז בכורך אפשר לראותה ולהסיקה מספיקו של ר' יחיאל. שעפ"ז בר מין דין שיומתק הבנת אדה"ז עם יוצא עומק בסמיכת ב' העניינים בהטור.

מרור

הגדת רבינו:

ויטבול בחרוסת. וקודם הטבילה מרכז החרוסת בין שבתוך כלי (שו"ע רבינו סתע"ג סל"ב-ד). ואין משקע כל הכוית בחרוסת, לפי שעתה אין מצוי קפא (מין תולעת) במרור כמו בימי הש"ס, ואין מטבילין בחרוסת אלא משום מצוה זכר למיט (פר"ח. שו"ע רבינו סתע"ה סי' יא) - ועדיף שלא לשקוע כולו, כדי שלא לבטל טעם המרירות, כן אפ"ל.

ביאור הוספת רבינו על הפרי חדש

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער

שליח בישיבה

א.

והנה במה שרבינו מוסיף "ועדיף שלא לשקוע כולו וכו'", צ"ע מה מוסיף בזה על מה שכתב לפני זה מהפ"ח שמביא טעם למה מנהגינו הוא לא לטבול את המרור כולו

נתתקן רק כזכר בעלמא, שלכן צריך לידמות להכריכה בזמן דביהמ"ק בכל מה דאפשר, אלא הכריכה להלל בזמן הזה, היא גדר בקיום מצוות מרור, ולכן באם כל עניינה הוא חיוב מדרבנן לקיים מצוות מרור, ומרור ל"צ הסיבה, למה שהכריכה תצריך הסיבה?

ומעתה יובן ההמשך בהטור שם: שלאחר שמביא את דברי אחיו - ר' יחיאל - כותב שהכרעת בעל המנהיג היא שצריך הסיבה והטעם לזה הוא כי בסופו של דבר כורכים מצה שבאה זכר לחירות, ולאחמ"כ כותב "כתב עוד" וממשיך עם הדין שאסור להשיח, ומסיים שהטעם לזה הוא כי היות שלא נפסקה ההלכה, עבדינן כתרומתו וצריך שהכריכה תעלה לשניהם כי רק לאחר שיודעים את ספיקו של ר' יחיאל, מבינים את ההבנה הנכונה בכורך בזה"ז, ומענה אפשר להדין גם זה שהכריכה היתה צריכה לעצמה, אי לאו שנפטרת בכריכה שעל הכריכה שכתוצאה מזה צריך ליהזר שלא להפסיק בדיבור וכמ"ש למע' בדברי אדה"ז.

ואחר כל הדברים האלה יש לעיין בלשונו דאדה"ז כשביא את ספיקו של ר' יחיאל שם ס"כ, שאין מדגיש בכלל שיסוד ספיקו של ר' יחיאל הוא כי הכריכה דהמצה הוא גדר במצוות מרור, כמו שהסברנו לעיל אלא סתם וכותב "י"א שאין צריך הסיבה כיוון שאוכלין בה מרור ומרור אין צריך הסיבה", אף שאפשר

פּוּרְךָ

ואחר כך יקח מצה הג' וחזרת עמה כשיעור כזית ויטבול בחרוסת ויכרכם ביחד ויאמר זה:

כֵּן עֲשֵׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׁבִיט הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם: הָיָה פּוּרְךָ מִצָּה וּמְרוּרָה וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצְוֹת וּמְרִיבִים יֵאָכְלֶהוּ. וְאוֹכֵלִים בְּיַחַד:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

ועפ"ז מובן למה הרבי מוסיף הטעם "ועדיף שלא לשקוע כולו, כדי שלא לבטל טעם המרירות, כן אפ"ל" כי על פי טעם זה מובן למה מטבילים דווקא מקצתו לא כולו (כדי שלא לבטל טעם המרירות) שזהו טעם הלכתי ולא רק עצה טובה (עיי' ס' תע"ה סי"ב).

אבל אעפ"כ מוסיף "כן אפ"ל" כי טעם זה לא הובא בשו"ע אדה"ז (בענין זה, אבל מובא בנוגע לטעם למה מנערים החרוסת מעל המרור אחר הטבילה עיי' ס' תע"ה סי"ב), ולכן לא אומר דבר זה כדבר ודאי אלא מוסיף המילים "כן אפ"ל".

פּוּרְךָ

הגדת רבינו:

(מודפס במרור): 772. צ"ע מפני מה לא

העתיק מ"ש בשו"ע שלו (תע"ה סי' יח) - וכן מנהגנו - שצריך לכוון לפמור בברכה זו גם מרור שבכורך.

ביאור שאלת כ"ק אדמו"ר

על אדה"ז בכוזנת המרור

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער

שליח בישיבה

א.

ויש לדייק על מה שהקשה רבינו לעיל במרור וז"ל (בד"ה ויברך): "צ"ע מפני מה לא העתיק מ"ש בשו"ע שלו (תע"ה סי' יח) - וכן

בחרוסת אלא מקצתו והוא מפני שכל הסיבה מה שהיו טובלין כולו בחרוסת הוא מפני ה"קפה" שהי' נמצאה במרור בימים ההם, אבל בזמן הזה שאינו מצוי אין טעם לטבול כולו בחרוסת אלא מקצתו והיינו משום שהטבילה הוא רק זכר לטיט לכן מספיק רק לטבול קצת.

ועוד צ"ע בסוף דבריו של הרבי במה שמוסיף "כן אפשר לומר", שמשמע שמה שאמר לפני זה אינו מוחלט כל כך?

וגם אינו מובן שהרי הרבי בפשטות רק אומר כמו עצה טובה וא"כ אינו מובן מה החשש בעצה שהרבי כתב הרי הווי טעם אמיתי ונכון (עיי' שו"ע אדה"ז ס' תע"ב סי"ב שמביא טעם זה בנוגע לניעור החרוסת מעל המרור לאחרי שטבל אותו)

ב.

ואולי יש לומר שמה שהרבי מוסיף "ועדיף שלא וכו'" הוא לא "עצה טובה" אלא שבא לומר שע"פ הלכה זהו טעם נכון יותר ממה שכתב הפ"ח.

שהרי לפי שיטת הפ"ח יש הסבר רק למה בימינו אין סיבה לטבול כולו בחרוסת אבל אינו מסביר למה מנהגינו הוא לטבול מקצת ולא כולו אע"פ שזהו רק לזכר וא"כ אין ענין להטביל כולו אעפ"כ לא הי' לו לומר שטובלין מקצת אלא לסתום ואיש כטוב בעיניו יעשה.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

עצמו בברכה אחת אין לברך ב' ברכות ולפיכך תקנו חכמים שיסמוך הנחת תפילין של ראש להנחת תפילין של יד בלי שום הפסק דיבור בינתיים כדי שתעלה הברכה שיברך על של יד גם לתפילין של ראש".

אמנם בסידור שינה אדה"ז בלשונו הזהב וכתב "ויכוון לפטור גם את של ראש" הרי חזינן דבשו"ע רק כתב הדבר שלילי "בלי שום הפסק דיבור בינתיים", ובסידור הוסיף דבר חיובי דלא רק דאין להפסיק בדיבור בנתיים אלא דצריך "לכווין לפטור את של ראש". וידוע הוספות הסידור על השו"ע בכלל הוא להוסיף חומרות וכיו"ב (מלבד המקומות שחולקים זע"ז ואכ"מ) ולכן מובן היטב השינוי לשון דבשו"ע כתב בדבר שלילי, ובסידור מוסיף להחמיר ש"יכווין".

וכן נראה לומר ג"כ הביאור בנדו"ד בהל' פסח, דבשו"ע רק כתב "להיזהר שלא להשיח" אמנם בסידור הו"ל להחמיר ולומר לכוון כמו סגנון אדה"ז בכלל, ולכן שפיר כתב כ"ק אדמו"ר "להעתיק" היינו שצריך לומר כללות הדין האמור בשו"ע, ובודאי ישנה בסידור ויכתב "לכוון" (דבר חיובי) תחת האמור בשו"ע.

ג.

ולהביא חיזוק וסיוע לביאורינו יש להביא מ"ש אדה"ז גבי מצה בשו"ע ובסידורו. הרי בשו"ע הנ"ל ג"כ איתא לגבי מצה, "ולכן צריך לזהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור

מנהגנו - שצריך לכוון לפטור בברכה זו גם מרור שבכורך".

ולכאן צריך ביאור טובא על ה"צ"ע" של הרבי על הסידור של אדה"ז כאן, דהקשה "מפני מה לא העתיק מה שכתב בשו"ע שלו (תע"ה ס' י"ח)", הרי כשמעיינים בשו"ע אדה"ז חזינן דלא כתב "שצריך לכוון לפטור בברכה את מרור שבכורך" דהנה כתב אדה"ז שם (י"ח):

"ולכן צריך לזהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו", הרי רק כתב "צריך להזהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה...כדי שתעלה.... ברכת המרור גם לכריכה זו". עולה שלא כתב אדה"ז שצריך לכוון (דבר חיובי) אלא רק כתב "שלא להשיח" (דבר שלילי). ובפרט שלשון כ"ק אדמו"ר ש"לא העתיק מה שכתב בשו"ע שלו" הרי לשון "העתיק" משמע העתקה ממש (מילה במילה וכיו"ב), והרי המילים ש"יש להעתיק" ליתא, ולכאן דבר נפלא עד למאוד?

ב.

והנראה בזה יש לומר בהקדים החילוק בין דברי השו"ע והסידור בהל' תפילין:

בשו"ע כתב אדה"ז (סי' כ"ה סעי' י"ג) "תפילין של יד ותפילין של ראש אינן מצוה אחת אלא הן ב' מצות שאין מעכבות זו את זו כמו שיתבאר בסימן כ"ו ולפיכך כל אחת ואחת טעונה ברכה בפני עצמה ומפני שאסור לברך ברכה שאינה צריכה אם אפשר לפטור את

שולחן עורך

ואחר כך אוכל ושותה כדי צרכו ויכול לשתות יין בין כוס ב' לג':

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

שולחן עורך
הגדת רבינו:

שולחן עורך מנהגנו: אוכלין שלא בהסיבה. מתחילין - בשני הלילות - באכילת הביצה (שעל הקערה) ומובלה במי המלה - והוא זכר לאבלות חורבן ביהמ"ק, שבשהי' קיים היו מקריבין ואוכלין פסח (שו"ע רבינו ס"ו תע"ו). נוהגין ביותר ממצה שרוי' (ראה שו"ת אדה"ז ס"ג וראה שע"ת סוסת"ס). ולכן המצות שעל השולחן מכוסות, שמא יפלו עליהם מים. קודם ששופכין מים, או משקין שמים מעורבים בהם, לכוס או קערה בודקין שלא יהיו בכלי פירורי מצה. למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו. (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ *שמהדיין* לשרות). התחל מבקב ע"פ עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המונים הנכנסים בחרוסת ומרור.

לאחר זמן מצאתי: יש נוהגים שלא לאכול חזרת קודם הפסח וכן הי' נוהג הרשב"א (ר' ירוחם נתיב ה' ח"ד).

להעיר אשר י"א שבזמן שביהמ"ק קיים הי' אוכלין כל הסעודה (בברכת המוציא על מיני בצקת וכו') קודם הסדר ואח"ז הי' בא הסדר ואכילת מצת מצוה מרור ופסח (מרדכי סוף פסחים. ופליג בזה על הרמב"ם הל' חו"מ פ"ח)

ביאור מחלוקת הרמב"ם והמרדכי
בגדר שולחן עורך והמסתעף

השליח הת' מרדכי שי' רובין

שליח בישיבה

הת' מנחם שי' דהאן

תלמיד בישיבה

א.

הנה ידוע גודל הדיוק בכל תורתנו הק' ובפרט בלשונו הזהב והמדיוקת בתורת כ"ק

גם לכריכה זו לפי דעת הלל ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו שמא הלכה כחביריו" בשו"ע נקט בשלילה, אמנם בסדורו (בהגש"פ) כתב להדיא "ויכוון לפטור ג"כ אכילת הכריכה שממצה השלישית וגם אכילת האפיקומן יפטור ברכה זו". נמצא אותו החילוק המבואר לעיל בין השו"ע והסידור ואתי שפיר.

באמת יש לחלק טפי ע"פ המבואר בפרי חדש (תע"ה א' ד"ה כדי שתעלה) מעתיק לשון המחבר "כדי שתעלה ברכה מאכילת מצה" וז"ל: "זה אינו מדוקדק דהא ודאי כיון דלהלל אפי' האינדא בעי כזית מצה לחוד והדר כריכה וכמו שכתבתי לעיל, אם כן אף אם מפסיק בין כזית אכילת מצה לכריכה אין בכך כלום, אבל ודאי צריך להזהר שלא יפסיק בין ברכת אכילת מרור לכריכה זו".

הפרי חדש כותב שגבי מצה אין צריך להזהר שלא להפסיק, אבל גבי מרור צריך להזהר שלא יפסיק, א"כ הרי לאדה"ז שכן כותב גבי מצה שצריך להזהר שלא יפסיק ועד שבסידור כתב שצריך לכוון, הרי מכ"ש וקו"ח דצריך לכתוב זה גבי מרור. ונראה לומר שזה העומק והדיוק בשאלת הרבי כאן על אדה"ז.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

הרמב"ם הלכות חמץ ומצה בפסח" (וכן מציין רבינו בלקו"ש חט"ז ע' 123 הערה 7), מהו נוגע על מי הוא חולק, וגם הרי כשאומרים "יש אומרים", הנה מובן מעצמו שחולק על מישהו ומה נוגע לנו שחלק על הרמב"ם דוקא וכו'?

ב.

ביאור שיטת הרמב"ם

באכילת הפסח לפי רבנו מנוח

יש לומר הביאור בכל זה, ובהקדים ביאור שיטות וגם עומק המחלוקת בין המרדכי ובין הרמב"ם:

הנה הרמב"ם (בהל' חמץ ומצה פרק ח' ה"ט) כתב "ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל. ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום. כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתו היא המצוה."

ובס' בני בנימין על הרמב"ם הקשה "לא הראו נו"כ רבינו מקור לדבריו דאוכל מן הפסח בתחילה ובסוף, ולפ"ד הירושלמי פ"ו ה"ד דפסח נאכל באחרונה... ומנ"ל לרבינו נגד הירושלמי"? (ועיי"ש שנדחק לבאר).

וברבינו מנוח האריך לבאר שיטת הרמב"ם, "והלא גדולה מזו היא אכילת הפסח בתיאבון והוה לן למיכל מעיקרא אע"ג דליכא כרס מלאה" (עיי"ש). ולכן עולה דהרמב"ם ס"ל דיש אכילה כזית מהפסח בתחלה לתאבון וגם על מצות ומרורים יאכלוהו, ובסוף ג"כ אוכלו על השובע. כלומר לפי דעת הרמב"ם שס"ל

אדמו"ר בכל מילה ומילה וכו', ולכן יש לדייק כמה דיוקים שיש לעיין ולהעמיק בהם:

(א) לכאו' ענין זה שלפי המרדכי בזמן הבית היתה הסעודה קודם כל הסדר שייך במקום אחר בתחילת הסדר, שהו"ל להעיר שם שיש אומרים שהסעודה (שולחן עורך) היתה לפני כל הסדר, ומאי מקומה דוקא כאן לאחר כל עיקר הסדר והמצות דמצה ומרור, (עכ"פ) לא נראה ששייך דוקא כאן.

(ב) מהו ההמשך הענינים כאן? מתחיל בזה שנזהרין ממצה שרויה עד אחרון של פסח, וגם שאין אוכלין מהמינים שנכנסים למרור ולחרוסת, ועד שהרשב"א היה נוהג שלא לאכול חזרת אפי' קודם הפסח - שכל דינים וחומרות אלו שייכים לאופן ועשיית השולחן עורך, הסעודה, מה יש לאכול מאיזה מינים בסעודה, וגם שיש לזהר ממצה שרויה דוקא כאן שיש הרבה מאכלים בסעודה וכיו"ב.

אבל יש לדייק מהי השייכות האופן השולחן עורך בזמן הבית שהיתה קודם כל הסדר לענינים הנ"ל. ולכאו' הו"ל לכתבו בד"ה בפני עצמה ולצטט דברי אדה"ז בסידורו "ואחר כך" ולכתוב "להעיר...", מהו השייכות לאופן של זמן הבית לד"ה "שולחן עורך" דוקא, לכאו' עדיף טפי הד"ה "ואחר כך" שקאי על אופן וזמן שולחן עורך בזמן הזה שהוא אחר עיקר הסדר של אמירת הגדה ומצות היום?

(ג) ועוד יש לדייק בזה שמוסיף על הציון של המקור של ה"יש אומרים" - "מרדכי סוף פסחים", מוסיף הרבי לציין "ופליג בזה על

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

ראשון היינו פרק רביעי תחת הכותרת "הא לך הסדר בקצרה" בד"ה הגה"ה א"ר יוחנן חלוקין, שזה דוקא לפני המרדכי על ערבי פסחים וסדר של פסח) "ומן הדין היה לנו לעשות הכריכה לבסוף של הסעודה כדרך שהיו אוכלין הפסח על מצות ומרורים לאחר הסעודה אלא הואיל והתחיל במצות מצה ומרור בתחלת הסעודה הולך וגומר כל מצותיו. וכן היה נראה לרבינו מאיר שבזמן שביהמ"ק קיים היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצות מצה אלא לאחר שמלאו כריסן מקמח ובצקת ושאר דברים". וגם מ"ש המרדכי לקמן (דף קי"ט, ב) "בימיהם היו אוכלין מצה עשירה על סעודתן".

וצריך ביאור בשיטת המרדכי, דלכאור' אמאי נשתנה הסדר אחר חורבן הבית, מהו הסברא עכשיו לשנות הסדר?

נמצא לפי המרדכי שבזמן הבית אכלו סעודה לפני כל הסדר ואח"כ אכלו מצה ומרור ופסח ובוזה קיימו כולוהו בבת אחת הן מצות "על מצות ומרורים יאכלוהו", והן אכילה על השובע. הנה חזינן שלא ס"ל להמרדכי כהרמב"ם (לפי רבינו מנוח) דבעינן לתיאבון גבי פסח, ואדרבה כל הכוונה הוא לאכול על השובע, שבזה דוקא מתבטא ענין החירות, כדרך המלכים שאוכלים על השובע. ודאי לא אוכלים אכילה גסה כמבואר בפסוקים טור וש"ע, אבל על השובע זה כל ענין הפסח.

ועפ"ז מובן הטעם שבזמן הגלות שאין פסח וממילא לא בעינן על השובע, הסעודה הוא אחר עיקר מצות היום דאכילת מצה ומרור וכו'.

דהיתה הסעודה אחר הסדר ועיקר מצות של מצה ומרור הן בזמן הזה והן בזמן הבית, הרי כדי לקיים הפסח באופן ש"על מצות ומרורים יאכלוהו", הרי צריך לאכול מהפסח לפני הסעודה בשעת אכילת מצה ומרור וכמ"ש בהלכה ו' - ז': "ואחר כך מברך על נטילת ידיים ונוטל ידיו שנית שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה. ולוקח שני ריקין וחולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ ... ואחר כך כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו", וממשיך בהל' ז' "ואחר כך מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של פסח". וכדי לקיים לאכול על השובע וגם ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", צריך גם לאכול עכ"פ כזית בשר הפסח אחר כל הסעודה וכמ"ש בהלכה ט' "ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל".

ג.

ביאור דעת המרדכי

והנה המרדכי כתב (סוף פסחים בדיני הסדר, כשעיינתי למצוא דבריו במקור נתקשה למוצאם, לכן טוב הדבר גם לשאר המעיינים לידע שהוא מיד לאחר פי' המרדכי על פסח

אין זה עיקרו כמשנ"ת. אבל להמרדכי עיקר כל אכילת הפסח הוא דוקא בסוף וממש כלשון רש"י על אכילת הפסח על השובע "כדרך שהמלכים אוכלין".

ה.

עפ"ז ביאור מחלוקת

בגדר אפיקומן בזמן הזה

ויש להוסיף שעפ"ז מובן גם מחלוקת בגדר האפיקומן גם בזמן הזה:

הנה בטור (ריש סי' תע"ז) כתב "ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע" ובב"ח (סק"ב) כתב על שכתב הטור "הנאכל על השובע", "כ"כ הרא"ש והמרדכי בסדר הראשון (לד.) וכ"כ הר"ן...ובלבד שיאכל כזית מצה האחרונה דמצת מצוה נאכלת באחרונה כשם שהפסח הוה נאכל על השובע.

אבל הרמב"ם פרק ח' (ה"ט) משמע קצת דהטעם הוא מאחר שאכילת מצה היא המצוה צריך שישאר טעם מצה בפיו, ולא משום שהוא זכר לפסח" וראה שרבינו ג"כ הביא ב' שיטות אלו באפיקומו בתחילת פי' על "צפון" "שכזית אפיקומן הוא זכר לפסח, או שהוא זכר למצה שנאכלת (עם הפסח), "עיי"ש.

ולפ"ז מבואר מח' הרמב"ם והמרדכי ושאה"ר בגדר של אפיקומן בזמן הזה, לפי המרדכי שכל עיקר הפסח אפי' בזמן הבית היתה שנאכל על השובע כנ"ל, הרי גם בזמן הזה אפיקומן שלאחר הסעודה על השובע זכר לפסח, משא"כ לדעת הרמב"ם שעיקרו היתה באופן של תיאבון בתחלת הסעודה ובסוף אין

וכן נקט המרומי שדה (להנצי"ב) בדעת הרמב"ם (פסחים צט,ב), "ובפסח ראשון אע"ג דבעיקר הוא האפיקומן לדעת התוס', מכ"מ מצות מצה בזמן הפסח, הכזית הראשון הוא מה"ת. מיהו כ"ז לשיטת התוס' הנ"ל. אבל הרמב"ם לא ס"ל הכי, אלא לעולם אוכלין כזית פסח בראש הסעודה לתיאבון" ואולי התוס' ס"ל כהמרדכי (עיין ג"כ קט"ו ריש ע"ב).

ד.

ביאור המחלוקת של הרמב"ם והמרדכי

ויש לבאר שבוה חולקים הרמב"ם והמרדכי מהו עיקר ענינו של אכילת הפסח, הרמב"ם ס"ל שהתיאבון הוא העיקר הטעם ובוה מתבטא החירות וכו', וזה שאוכלים על השובע ג"כ הוא רק מצד סיבות צדדיים, כמבואר ברבינו מנוח הטעם ע"ז בירושלמי "אמר המפרש. בירושלמי אמרינן מה טעם הפסח נאכל על השובע כדי שלא יבוא לידי שבירת עצם כו' למה הפסח נאכל על השבע משום דסליק ליה טעמי' בפומיה".

אבל המרדכי ס"ל שהעיקר של הפסח הוא אכילתו על השובע ובוה דוקא מתבטא החירות שבו, ולא ס"ל משום תיאבון כלל. ואף שכ"ק אדמו"ר בלקו"ש (חל"א ע' 58) מקשר ענין אכילת "על השובע" לדעת הרמב"ם, שהוא "כדרך שהמלכים אוכלין" (רש"י- פסחים, פו רע"א), ו"דרך חירות ושררות" (החינוך מחוה ז), הרי נראה שלהרמב"ם אין זה עיקר אכילתו אלא התיאבון כמ"ש רבינו מנוח "והלא גדולה מזו היא אכילת פסח תיאבון", ואף שגם אכילתו בסוף יש בו "חירות ושררות", מ"מ

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

אוכלין בהסבה - אין זה משום חירות של פסח לכן אין מסובים, ואוכלים ביצה זכר לחורבן והעדר הקרבת הפסח, נזהרין ממצה שרוי', מדגישה, ששולחן ערוך לא רך שאינו חלק מעיקר הפסח, אלא עוד זאת יכול לנגד לפסח ועד שיכול לגרום חשש חמץ - מצה שרוי' ההיפך גמור משמירת פסח, וגם צריך להזהר מהאוכלים בשולחן ערוך שלא יהיו חלק מהסדר של חרוסת וחזרת היינו ששולחן ערוך אינו חלק כלל מחגיגת הפסח ועוד שיכול אפילו לנגד.

וע"ז מסיים כ"ק אדמו"ר שיש "להעיר (בדרך הצחות שיש לומר ל"האיר") אשר יש אומרים שבזמן שבית המקדש קיים היו אוכלים כל הסעודה ואח"ז היה בא הסדר ואכלת מצת מצוה מרור ופסח שזהו דעת המרדכי, ודעתו הוא שהפסח נאכל דווקא על השובע כנ"ל.

הרי נמצא שבזמן הבית היה שולחן ערוך חלק עיקרי של חגיגת הסדר ופסח, דווקא ע"י נעשה השובע שע"י בא ה"דרך חירות ושררות", כלומר ששולחן כאן היתה עיקר בפסח כעין הכשר מצוה (ועד שהוא מוכרח לקיים על השובע), היינו שגדרו היתה לא כזמן הזה שהוא רק סעודה של יו"ט ובאופן "טכני" נפל בתוך סדר הפסח, ולכן דווקא מקומו הוא כאן בשולחן ערוך. ולכן מובן נמי זה שציין לרמב"ם שחולק על המרדכי, שרוצה להדגיש על הנקודה שחולק המרדכי על הרמב"ם ולא רק לציין שיטתו בכללות שס"ל שהיתה הסעודה דוקא בסדר, אלא על נקודה זו שחולק על הרמב"ם שהעיקר הוא אכילת הפסח על

זה עיקר ענינו לכן הרמב"ם שינה מהראשונים הנ"ל ולא נקט הטעם זכר לפסח, אלא רק מסיבה צדדית שצריך שישמר טעם מצה בפיו.

ו.

עפ"ז ביאור כל הדיוקים לדעיל

בהגש"פ של רבינו

ומעתה יש לומר הביאור בדיוקים בסעיף א':

ראשית, עפ"ז מובן היטב סדר הדברים והמשך הענינים בהגדרת רבינו. דבתחילה כותב שאוכלין שלא בהסבה, ואוכלין ביצה זכר לאבילות חורבן בית המקדש, שכשהיה בית היו מקריבין ואוכלין הפסח, וממשיך בזהירות ממצה שרויה, ולכן מכסים את המצות ובודקין בכלי לפי ששופכים מים שלא יהיו בו פיירווי חמץ. וגם שאין אוכלין מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור, ועד שהרשב"א לא אכל חזרת קודם הפסח.

ורק אחרי כל האריכות הדינים והמנהגים הנ"ל מסיים האי פסקא "להעיר, אשר יש אומרים שבזמן הבית". והנקודה העיקרית והמשותפת שלכל הדינים בתחילת הפסקא שמדגישים ו"אומרים ששולחן ערוך" אינו חלק ופרט מחגיגת הסדר, והחירות של יציאת מצרים, אלא הוא סעודה של יו"ט אלא שזה המקום התכני לעשותו, דא"א להקדים למצה (עכ"פ בזמן הזה להמרדכי) ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומו, ולכן עושין עכשיו סעודת יו"ט-שולחן ערוך, אבל אינו בגדר ופרט של חירות וענין הפסח.

וחיסרון זה רואים בכל הפרטים, שלא

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

נכלל בקדושה. משא"כ בזמן הגלות שאנו במדרגה תחתונה יותר ואין תובעים (ולפעמים א"א) מכאו"א שיכולו לפעול על הגשמיות ולעלותו, דאפשר שהוא עצמו יפול עי"ז, הרי לכן בזמן הגלות גדרו של שולחן עורך אינו חלק ממש מחגיגת הפסח, אלא צריכים ראשית ל"שקוע" את עצמו בקדושה וטהרה של המצוות היום דמצה ומרור וכו', וגם נזהרים בשולחן עורך שהמאכלים הגשמים לא יפרעו ולא יטמאו את קדושתם כמבואר לעיל בכל הזהירות וכו' בהגדת רבינו, וזהו ע"ד החילוק מנהגינו שבכל פסח נזהרים ממצה שרוי' אבל באחרון של פסח שבה מאירה הגילוי של משיח ובנין הבית במקדש, הרי אדרבה מהדרים לאכול שרוי'.

אולם נראה ד"קלקלותינו זהו תקנתינו", שבזמן הזה אף שאין אנו בדרגה נעלית להפוך הגשמי לקדושה ועדיין בעולם והסתר של גלות, הנה דוקא בזמן הזה יש לנו פעם נוסף לאכול מצה מבזמן הבית, שאנו אוכלים לפני שולחן עורך וגם לאחריו במקום הפסח באפיקומאן, והקב"ה נתן לנו עוד מצות ודברים שבקדושה כדי לזכות בהם את ישראל וירבה הם זכויות שעי"ז יבואו ב"ב לזמן הבית המקדש בביאת משיח ונאכל שם מן הפסח ומין הזבחים.

השובע ודוקא ועי"ז נעשה שולחן עורך חלק עיקרי מפסח, והופך גדרו מלהיות רק סעודה של יו"ט לחלק ויסוד מחגיגת הסדר של פסח.

ז.

ויש להוסיף שבדא"פ יש לומר ע"פ פנימיות הענינים ובעבודה בביאור בדעת המרדכי:

דהנה ידוע המבואר בכ"מ בתורת החסידות החילוק של זמן הגלות לזמן שבית המקדש היה קיים (או גלות וגאולה) דבזמן הבית היה מאיר גילוי אלקות בתוקף וממילא דרגת בנ"י הוא נעלה ביותר, ולכן הכל ברור ומשום זה לבנ"י קל יותר להיות העוה"ז הגשמי ולא ליפול ח"ו ממדרגתם ברוחניות, ולכן אפשר שיעסקו ויפעלו בגשמיות העולם ועלי' ועד שהם מהפכים את הגשמיות, והגשמיות וחמריות אינו מפריע להתקשרותם לאלקות.

משא"כ בזמן שאחרי החורבן תקופת הגלות בכלל, שאינו מאיר גילוי אלקות כ"כ, ועד שיש העלם והסתר על אלקות, הנה מדרגת בנ"י אינו נעלה כ"כ, ועוה"ז הגשמי יכול להפריע ולפעמים צריכים אפי' להתרחק מהגשמיות שלא יפלו ויכשלו, והדברים כבר ידועים ואין צריך להאריך בזה.

ולפי משנ"ת בביאור דעת המרדכי שבזמן הבית שנאכל הפסח על השובע והסעודה היה לפניו, הרי גדרו של שולחן עורך היתה חלק מהקדושה ופרט בחגיגת הפסח, וזה מתאים שבזמן הבית יכולים לפעול אפי' על המאכלים (וכל הצרכים) הגשמים עלי' עד שהוא ג"כ

צפון

ואח"כ יקח האפיקומן ויחלקו לכל בני ביתו לכל אחד כזית וזוהר שלא ישתה אחר אפיקומן ויאכל בהסיבה וצריך לאכלו קודם חצות:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

הנה מצוות אכילת מרור בזמה"ז הוא מדרבנן כמו"ש הרמב"ם הל' ח"ומצ פ"ז הל' י"ב וכן בשו"ע אדה"ז סי' תע"ה סעי' ט"ו.

ומקור דין זה הוא ממס' פסחים (קכ.). אמר רבא שאכילת מצה בזמה"ז היא חיוב מדאורייתא, אבל אכילת מרור היא רק מדרבנן. ושם בגמ' מבאר דהוי משום "ואכלו את הפשר בלילה הזה, צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו" "בזמן דאיכא פסח יש מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור", וכן פסקו שם בגמ' (ע"ש רש"י ד"ה הוי דבר שהיה בכלל). לכן בזמה"ז שאין לנו ק"פ (לע"ע) אין מצוות מרור מן התורה, אבל רבנן תיקנו אכילת מרור זכר למקדש (שו"ע אדה"ז שם).

אולם ביסוד מצוות מרור מן התורה יש מחלוקת האם הוא מצוה בפ"ע או לא.

הרמב"ם (הל' ח"ומצ שם) סובר שאינו מצוה בפ"ע אלא כחלק מהקרבת פסח ובסהמ"צ (מצוה נ"ו) הביא טעם לדבריו וז"ל ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר, למה תמנה אכילת פסח מצוה ומרור מצוה אחת ולא תמנה אותם שלש מצוות ושתהיה אכילת מצוה ואכילת מרור ואכילת פסח מצוה אשיבנו...אבל המרור הוא נגרר לאכילת הפסח ואינו נמנה מצוה בפני עצמה עכ"ל – ומביא ראייה לדבר שאם אכל הקרבן הפסח בלי מצוה ומרור אינם מעכבים, ואילו אכל מרור לא עם הקרבן אז בלשון הרמב"ם "לא עשה כלום ולא נאמר כבר קיים מצוה אחת היא אכילת

צפון

הגדת רבינו:

1993 כו' כזית. בשו"ע (תע"ז ס"ג) כתב: ולכתחילה מוב לאכול שני זתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח. וכ"ה מנהג בית הרב.

- פי' ישנן שתי דיעות: שכזית האפיקומן הוא זכר לפסח או שהוא זכר למצה שנאכלת (עם הפסח) על השובע, ולצאת ידי שתיהן מוב לאכול ב' זתים. [וי"ל שאם קשה עליו שאז אוכל רק כזית א', עליו להתנות שהוא זכר ע"פ הדעה שהלכה כמותה] - ולא תקנו לדעה השני' זכר גם למרור הנאכל על השובע, כיון שבזמן שאין פסח חיובו רק מדרבנן (ראה ב"ח סתע"ו. דו"פ שם).

- אין לומר המעם על אי-תקנה זו, כי כל עיקר המרור - מן התורה - הוא רק מכשיר הפסח (פסחים צ, א) ואינו מצוה בפ"ע (רמב"ם הל' חומ"צ רפ"ז) - כי ישנו חיוב למרור גם אם אין מחוייבים בקרבן פסח (עין פסחים צא, ב. קידושין לו, ב. תוספתא פסחים ספ"ב. צפנת פענח על הרמב"ם שם).

ביאור בגדר מצות מרור

השליח הת' ניסן איזויק שי' הלל

שליח בשיבה

א.

ויש להעיר ולבאר קצת דיוק המ"מ שמביא רבינו בתור ראי' לדבריו, ובהקדם, שיטות הראשונים בגדר מצות מרור:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

מרור" (וע"ש שמביא עוד ראיות).

ב.

והנה ר' דניאל הבבלי (בהשגותיו על הרמב"ם המובאות בספר מעשה ניסים), הקשה על הרמב"ם מהמשך הסוגיא בפסחים (קכ.), דהנה יש ארבעה אנשים אשר מבואר בתורה שאינם מקריבים את קרבן הפסח, והם: טמא, ערל, בן נכר, ומי שהיה בדרך רחוקה. ועל כך אומרת הגמ' שאע"פ שאינם מקריבים את הפסח מ"מ הרי הם חייבים במצה ובמרור. והדבר נלמד מהא דכתיב בפסח, "כל ערל לא יאכל בו – בו (בפסח) אינו אוכל אבל אוכל במצה ובמרור". וקשה לפי דעת הרמב"ם מדוע חייבים לאכול מרור והרי אינם אוכלים את הפסח ולפי דעת הרמב"ם כל חיובו של המרור אינו אלא (בלשונו) ד"נגרר לאכילת הפסח" דהיינו שהוא אך ורק פרט באכילת הפסח, ומדהו ערל ובן נכר חייבין באכילת מרור ואע"ג דלא אכלי פסח, שמע מינה דמרור מצוה בפני עצמו, דאל"כ מה להם ולאכילת מרור בלי הפסח. ויש להוסיף שכן מוכח גם מטמא וממי שהיה בדרך רחוקה שאינם מקריבים את הפסח והם ג"כ מחוייבים באכילת המצה ומרור שנלמד מ"בערב תאכלו מצות" או מערל ובן נכר ע"ש.

ועל קושיא זו נדחק להשיב ר' אברהם בן הרמב"ם, וכתב שהמקשה למד פשט שאיננו נכון בסוגיית הגמ'. שהגמ' לא רצתה לומר שערל ובן נכר מחוייבים במצה ובמרור אע"פ שאינם חייבים בפסח, אלא כוונת הגמ' להרשות להם לאכול מצה ומרור אע"פ שאינם רשאים לאכול הפסח. שכן התורה מנעה

וראי' מפורשת להרמב"ם הוא מפסחים (צ.) שהגמ' מביא מחלוקת ר"י ורבנן באיזה עניינים אפשר לתת ממון להמנות על הקרבן ויש מחלוקת רבה ורבי זירא בזה גופא על מה הוא מחלוקותם "חד אמר וכו' כי פליגי במצה ומרור רבנן סברי הא אכילה אחריתי היא (לכן א"א להמנות ע"י) ורבי סבר כיון דהכשירו דפסח הוא כגופא דפסח דמי (ואפשר), וחד אמר במצה ומרור נמי כולי עלמא לא פליגי דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו דכיון דמכשירין דפסח נינהו כפסח דמי כי פליגי וכו' " אז רואים מכאן ראי' מפורשת להרמב"ם (ולכא' אינו מובן למה הרמב"ם בעצמו אינו מביאו, ואפשר לדחוק לפרש הגמ' דעדיין מצוות מפ"ע עצמם הם אלא לגבי הפסח נחשב כמכשירי פסח אבל לכא' דוחק הוא). וכן נראה מתוס' זבחים (נו: ד"ה הפסח אינו נאכל כו'. בסופו ע"ש).

ובאמת חידושו זה של הרמב"ם מדוייק היטב בפשוטו של מקרא, שהרי בפסוק נאמר, "ואכלו את הבשר ... על מרורים יאכלוהו", וכבר פירש הרמב"ן שם שהסיום שנאמר "יאכלוהו" חוזר על הבשר הנזכר ברישא, שציוה שיאכלו את הבשר עם מרורים, אבל לא נאמר כאן כלל ציווי נפרד על אכילת המרור. וכלשונו של הרמב"ן: "ירמוז שאין במרורים מצוה רק לאכול הבשר עמהם". וכן פי' רש"י קידושין (ל"ז:): יאכלוהו. לפסח.

אבל הרס"ג (מניין המצוות לרס"ג) מונה מרור כמצוה בפ"ע.

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

להביא פסחים (כח: וקכ.). לראי' לזה שישנו חיוב למרור גם אם אינם מחוייבים בק"פ וכמו שהקשה ר' דניאל הבבלי על הרמב"ם כנ"ל (אף דאפשר לומר שסובר כר' אברהם בן הרמב"ם אבל לכאורה דוחק הוא כנ"ל. אבל באמת אפשר לומר שסובר כהר"ן אבל אינו מוכרח, ואולי ע"פ ביאורינו יומתק יותר).

ולכאו' אפשר לבארו בפשטות ובהקדם.

באופן הלימוד שמרור הוא מצוה בפ"ע גופא יש שני אופנים, והם.

(א) מצוה שאינה תלויה בקרבן פסח כלל - פסחים (צא:): שהגמ' שם מביא מחלוקת ר"ש ורבנן (מקורו הוא מתוספתא פסחים סוף פרק ב') שלת"ק פסח הוי חובה לכ"ע ומצה ומרור בראשון (בלילה הראשון) חובה ומכאן ואילך (שאר הפסח) רשות ור' שמעון אומר באנשים חובה ובנשים רשות (והס"ד של הגמ' הוא שר"ש חולק על מצה ומרור), ואז שואלת הגמ' "ולית ליה לרבי שמעון הא דאמר רבי אלעזר נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה והני נשים הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה (ומפרש רש"י ד"ה לית ליה לר"ש וז"ל והא ליכא למימר דליהדר אמרור לחודיה דסתמא מצה ומרור בהדי הדדי כתיב על מצות ומרורים וכשם שנשים באכילת מצה חובה הכי נמי במרור עכ"ל ולכאו' א"מ לפי שמצה יש פסוק "בערב תאכלו מצות" לקובעו חיוב בפ"ע, ולהעיר מהלימוד דר"ש לחייב נשים במצה אלא אימא פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון

מאנשים אלו לאכול קרבן פסח, וסד"א שכיון שנמנעה מהם אכילת הקרבן שהוא העיקר בלילה הזה, שמא נמנעה מהם גם אכילת המצה והמרור, ועל כך מלמדנו התורה שדוקא בפסח לא יאכלו אבל יכולים הם לאכול במצה ובמרור ואין להם מניעה על כך. אמנם לגבי מצה יש חיוב נפרד מדכתיב "בערב תאכלו מצות," וכיון שאין מניעה באכילתם יש גם חיוב לאכול, אך לגבי מרור באמת אין חיוב לאכול למי שאינו מחוייב באכילת הקרבן.

אבל לכאו' פי' זה א"מ (לבד זאת דאינו פשטות הגמ' עיין פי' רש"י פסחים (כח:): ד"ה לטמא ושהיה בדרך רחוקה וד"ה לא ניכול, שמפרש כפשוטו שחייבים ולא רק מותרים, אלא גם) שתי' זה לכאו' אינו מתרץ הקושיא ממי שהיה בדרך רחוקה, שאין לומר שיש לימוד מיוחד להתיר לו אכילת מרור מכיון שזה שאינו מקריב הוי סיבה טכנית ולא איסור כמו ערל וכו'. ועוד קושיא ובעיקר, סו"ס מה להם ולאכילת מרור בכלל אם אין קרבן פסח, ולומר עוד שיש לימוד מיוחד לזה!

ולכאו' יש לומר לדעת הרמב"ם ע"ד מה שכתב הר"ן (בחידושו) על פסחים (כח:): ששם יש מחלוקת ר"י ור"ש על איזה פסוק לומדים חיוב מצה ומביאים שם אותם לימודים כנ"ל (ערל, טמא וכו') והר"ן לומד שמרור שמוזכר בגמ' הוא לאו דווקא אלא עגב אורחא, ע"ש. ואפשר שכזה למד הרמב"ם ואז אינו קושיא כלל.

ג.

ולכאו' ע"פ הנ"ל מן הסתם הו"ל לרבינו

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

בזמן דאיכא פסח - שמסיק שם שבחו"ל יש הבדל בין זמן שבית המקדש קיים לחוצה לארץ בזמן שאין בית המקדש קיים נמצא שהחיוב הוא כנ"ל שאינה תלוי בקרבן פסח כלל. אבל עיין תוס' פסחים (כח:): שאינו מחלק, ויוצא אז שחיובו הוא תלוי בקרבן פסח. ועיין מהרש"א ומהרש"ל בקידושין. ועיין בכל הנ"ל בצפנת פענח על הרמב"ם הנ"ל.

והנפקא מינה בין שני האופנים הנ"ל הוא בפשטות שבזמן דליכא (חיוב) פסח, לאופן הא' יש חיוב מרור, אבל לאופן הב' אין כאן חיוב כלל.

ולאחרי כל הנ"ל מובן הטעם בפשטות דלא נקט רבינו פסחים (כח: וקכ.) בתור ראי' לזה שישנו חיוב למרור גם אם אינם מחוייבים בק"פ לפי שרבינו רוצה למצוא מקור למרור בלי פסח וזה אינו אלא מפסחים (צא:): וקידושין (לז:): (לאופן אחד עכ"פ) - ואפשר שבשביל זה הביא רבינו את הצפנת פענח.

ועוד יש להעיר בזה שרבינו מביא התוספתא בתור ראי' לזה שישנו חיוב למרור גם אם אינם מחוייבים בק"פ, אף שנראה מהצפנת פענח שמביאו לראי' שהוי ממכשירי פסח ע"ש ולכאור' על פי פשטות התוספתא נראה כמו שפירש רבינו.

אומר פסח באנשים חובה בנשים רשות, ומתרת הגמ' "אלא אימא פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר פסח באנשים חובה בנשים רשות". ונמצא לר"ש שאע"פ שאין לנשים חיוב פסח חייבין במרור. משמע מכאן שמצוות מרור אינה תלוי בקרבן פסח כלל.

(ב) מצוה בפ"ע התלוי בקרבן פסח - פסחים (כח: וקכ.). כנ"ל ועוד קידושין (לז:): (אף שאפשר ללמדו בשני אופנים כדלקמן) הגמ' מדברת על חובת בגוף וחובת קרקע, ומסיק שם דכל שהוא חובת בגוף, אין התורה צריך לכתוב שהחיוב הוא (בכל מושבותיכם) מכיון שבכ"מ שהוא, החיוב הוא עליו ולא על מקומו, ואז שואלת הגמ' מכמה ענינים שהם חובת הגוף ואע"כ כתב התורה "מושב", ומוציא צריכותא להם, ומהם, מושב שכתב רחמנא גבי מצות ומרור ל"ל (בכל מושבותיכם תאכלו מצות. רש"י) ומתרת הגמ' איצטרך סד"א הואיל וכתב מצות על מרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא קמ"ל (בנוגע למרור יש הרבה דלא גרסו כמו השיטה שלא נודע למי, ומהר"ר בירב ויש אומרים שמרור (אע"פ שגרסו) לאו דווקא הוא וכן נראה מרש"י ותוס' שמעתיקים הגמ' ואינם מביאים מרור, אבל בצפנת פענח על הרמב"ם הנ"ל משמע שכן גורסים אותו, ואפשר שסומך על מה דכתב רש"י בפסחים (צ"א:): הנ"ל ודו"ק).

נמצא יוצא מהגמ' מרור (עכ"פ למאן דגרסו) חייב בלי פסח, ועיין תוס' שם ד"ה

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

הגדת רבינו:

קודם חצות (תורה לאתווי מגילה כא, א) כמו הפסח שלא ה' נאכל אלא עד חצות.

בשור"ע שלו כתב, שלכתחילה טוב לגמור את ההלל ג"כ קודם חצות¹³ (ר"ן ס"פ ע"פ וספ"ב דמגילה). אבל אין מדרקדקין בזה בבית הרב.

ביאור בדיוק רבינו וציון לשור"ע אדה"ז השליח הת' מרדכי שו' רובין

שליח בישיבה

א.

ועוד יש לדייק בלשונו הזהב של כ"ק אדמו"ר שכתב "בשולחן ערוך שלו כתב, שלכתחלה טוב לגמור את ההלל ג"כ קודם חצות", דלכאור' הלשון "שולחן ערוך שלו" משונה הוא (ובדרך כלל נקט בהגש"פ הכי אם קאי על דברי אדה"ז בסידורו כמו כאן – כדי לחלק בשור"ע שלו וסידורו, אבל מ"מ אם יש ביאור יש לדייק) והול"ל בשור"ע רבנו או אדמו"ר הזקן כמו שכתוב בכ"כ מקומות בהגדה?

ואולי יש לומר בדא"פ הטעם בזה, דהנה המקור לדברי אדמו"ר הזקן הוא הדברי הרמ"א סי' תע"ז סע"א שכתב "ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות", ומשנה אדה"ז בכותבו "שלכתחלה טוב לגמור" מדין של הרמ"א, ואפשר שלכן דייק הרבי לומר "שולחן ערוך שלו", כיון שכאן יש חידוש של אדה"ז על דברי הרמ"א שמשנה לומר שזה רק לכתחילה. ובשער הציון למשנ"ב שם (סק"ו) כתב כן בשם אדה"ז וגם "עייין בחק יעקב (סק"ג) שמוכח גם כן שרק לכתחילה יש להזהר בזה".

ב.

יש לבאר עוד דבר על שור"ע אדה"ז שם, דהנה בהוצאות הישנים ציינו למקור לדין אדה"ז "רמ"א סע"א", אמנם בהוצאות החדשים ציינו ל"הרי"ף" והנה בתחילת חלק ג' בהערה מסבירים בכלל על שינוי הציונים מהוצאות הקודמות "בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חוב' י' (ראה מבוא שם) נדפסו תצלומי כתי"ק הרה"ק מהרי"ל שלסימן זה באיזה שינוי לשונות ובהוספות מ"מ וציונים", עיי"ש. ואכ"מ לדון בענין זה, וכבר כתבתי במק"א בנוגע לזה, ובנדו"ד אולי זה ג"כ טעם השינוי ולא ראיתי שמציינים בזה בסימן זה, ומצד קוצר הזמן לא הספקתי לשאול ולעייין בזה.

אבל באמת הציון שציינו ל"הרי"ף" צריך ביאור גדול דהנה כו"כ מהפוסקים נקטו בדעת הרי"ף אחרת לגמרי והב"ח (סי' תע"ז סק"ד) על דברי הטור "ויהא זהיר לאכול קודם חצות", כתב "וכן פסק (בסמ"ג) [סי' רי"ט עמ' רכא-ב] ובמרדכי בסדר האחרון אבל הרי"ף השמיט מימרא זו דרבא בפסקיו נראה דס"ל דלית הלכתא כראב"ע דאמר אכילת פסח מצותה כל הלילה... וכן פסק הרמב"ם (פ"י הא").

וכן נקטו כו"כ פוסקים שהרי"ף שהשמיט רבא פסק כר"ע ואינו צריך להזהר לאכלו קודם חצות וכן מובא בביאור הלכה למש"ב סק"א. אם כן יפלא הדבר לציין דברי אדה"ז בשור"ע שכתב כמו הטור, לדברי הרי"ף שהשמיט בכלל דברי רבא וכתבו הפוסקים שחולק על המרדכי וצ"ע על שינוי הציון בכלל, אבל בפרט בענינו הרי יפלא הדבר עד למאוד.

ברך

ואח"כ מוזגין כוס שלישי ואומר עליו ברכת המזון

שיר המעלות בשוב יי את שיבת ציון היינו כחלמים. אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה. הגדיל יי לעשות עמנו היינו שמהים. שובה יי את שביתנו כאפיקים בנגב. הזרעים בדםעה ברנה יקצרו. הלוד ילד וכה נשא משד הזרע בא יבוא ברנה נשא אלמתיו.

לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש. אהב יהנה שערי ציון מכל משקנות יעקב. נקבדות מדבר בך עיר האלהים סלה. אזכיר רהב ובבל לידעי הנה פלשת וצור עם פוש זה ילד שם. ולציון יאמר איש ואיש ילד ביה והוא יכוננה עליון. יהנה יספר בכתוב עמים זה ילד שם סלה. ושרים כחללים כל מעני בך.

אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי סוף דבר הפל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם תהלת יי ודבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד ואנחנו נברך יה מעתה ועד-עולם הללו-יה.

קודם מים אחרונים יאמר פסוק זה:

זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרן מאל.

ואחר מים אחרונים יאמר פסוק זה:

וידבר אלי זה השלחו אשר לפני יי

המזמן: **רבותי, מיר וועלן בענטשן**

עונים: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם.

המזמן: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם. ברשות מרנן ורבנו ורבותי, נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו

עונים: ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו

המזמן: ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הן את העולם גלו בטובו בחן ובחסד ברוח וברחמים הוא נתן לחם לכל-בשר כי לעולם חסדו ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד: בעבור שמו הגדול כי הוא אל זן ומפגנס לכל: ומטיב לכל ומכין מזון לכל-בריותיו אשר ברא: כאמור פותח את ידך ומשביע לכל-חי רצון ברוך אתה יי הן את הפל.

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל ברייתך שחתמת בפשרנו ועל תורתך שלמדנו ועל חקך שהודעתנו ועל חיים חן וחסד שחוננתנו, ועל אכילת מזון שאפתה זן

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

אולם הב"ח בסוף דבריו שם (עכ"פ ולפי"ז לדעת הרי"ף ג"כ כדעת המרדכי ויזהר בדפוסים החדשים) "ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ לאכלו קודם חצות, ולא כמ"ש בכמה ספרים שהוגה בהלכות הך מימרא דרבא", ואולי עפ"ז יש שפיר לציין ל"הרי"ף" לציין דברי אדה"ז, בדעת הרי"ף.

ומפרנס אותנו תמיד, בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

ועל הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד, כפתיב: "ואכלת ושבעת, וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך". ברוך אתה יי, על הארץ ועל המזון.

רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, ועל ציון משכן כבודך, ועל מלכות בית דוד משיחך, ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עלינו. אלהינו, אבינו, רוענו, זוננו, פרנסנו וכלכלנו והרויחנו, והרוח לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יי אלהינו, לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם, כי אם לידי המלאכה הפתוחה הקדושה והרחבה, שלא נבוש ולא נקלם לעולם ועד.

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבא ויגיע, ויראה וירצה וישמע, ויפקד ויזכר ויזכירנו ויפקדנו ויזכרון אבותינו, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לכללטה, לטובה, לחן ולחסד ולרחמים, לחיים טובים ולשלום, ביום חג המצות הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו, ורחם עלינו והושיענו, כי אלהי עינינו, כי אל מלך חנון ורחום אתה.

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. ברוך אתה יי, בונה ברחמי ירושלים. אמן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם לעד האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום ויום הוא המטיב לנו הוא המטיב לנו הוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גמלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה, ברכה וישועה, נחמה פרנסה וכלכלה, ורחמים וחיים ושלום וכל טוב, ומכל טוב אל יחסרנו.

הרחמן הוא מלך עלינו לעולם ועד. הרחמן הוא יתברך בשמים ובארץ. הרחמן הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לעד ולנצח נצחים ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים. הרחמן הוא ופרנסנו בכבוד. הרחמן הוא ישבר על הגלות מעל צאצאנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו. הרחמן הוא ישלח ברכה מרובה בבית זה ועל שלחן זה שאכלנו עליו. הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא וזכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות. הרחמן הוא יברך את אבי מורי בעל הבית הזה ואת אמי מורתי בעלת הבית הזה אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת כל אשר להם. אותנו ואת כל אשר לנו כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מפל כל בן יברך אותנו בלנו יחד בברכה שלמה ונאמר אמן.

מפורום ולמדו עליהם ועלינו זכות שתהא למשמרת שלום ונשא ברכה מאת יי וצדקה מאלוקי ישענו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא מגדול ישועות מלפני ועושה חסד

לְמַשִּׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן.

יִרְאוּ אֶת יי קדְשֵׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו פְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבוּ וְדָרְשׁוּ יי לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב הוֹדוּ לֵי כִי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ פּוֹתַח אֶת יְדָה וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּי יְהוָה יי מִבְּטַחוֹ נֶעֱד הַיִּיְתִי גַם זְמַנְתִּי וְלֹא רְאִיתִי צָדִיק נֶעֱזָב וְזָרְעוֹ מִבְּקֹשׁ לְחֵם יי עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יי בְּרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

מוזגין כוס ד' ופותחין הדלת ואומר:

שְׂפַךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ הַשָּׁמֹן. שְׂפַךְ עֲלֵיהֶם וְעַמְּךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יִשִּׁיגֵם. תִּרְדֵּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יי.

הלל

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן פְּבוֹד, עַל חֲסֵדְךָ, עַל אֲמוּנְךָ. לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵינָה נָא אֱלֹהֵיהֶם, וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם, כֹּל אֲשֶׁר חִפְּץ עֲשֵׂה. עֲצִבֵיהֶם כִּסֶּף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבְּרוּ, עֵינַיִם

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

וכו', שבהגדים דברי הפרדס לרש"י שציין הרבי לו בתחילת ההגדה "סימן סדר של פסח".

הנה הפרדס לרש"י כתב בנוגע להטעם בכלל לסימני הסדר "למען לא ישגה אדם בסדר תיקון הפסח כתיקון רבותינו יגרוס לו מסורת הללו", כלומר כל ענין סימנים הללו הם שלא ישגה הסדר כתיקון רבותינו דווקא, והנה בנוגע לחלק ההגדה זה ש"שפוך חמתך" לא כתוב ומוזכר כלל בהל' הטור וש"ע המחבר, ורק הרמ"א (סוף סימן ת"פ) כתב "ויש אומרים שיש לומר שפוך חמתך כו'".

ועפ"ז יש לומר, שזהו הטעם ש"שפוך" אינו סימן בפ"ע, דרואים בגדולי הפוסקים הן

ברך

הגדת רבינו:

מוזגין כוס כו' שפוך גוי'. צע"ק שחלק הגדה זה אינו נכלל בסימן קדש כו', כי פוסקא 77 כבר נגמרה, והלל נכתבה אח"ו. ובס' קו"י נכתב הסימן הלל קודם שפוך.

ביאור מקומו של "שפוך חמתך"

השליח הת' מנחם מענדל שי' שפיצער

שליח בישיבה

א.

ואולי יש לפרש שאלת הרבי כאן, למה "שפוך" אינו נכלל בסימני סדר קדש ורחץ

לָהֶם וְלֹא יָרְאוּ. אֲזַנְיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אָפָה לָהֶם וְלֹא יִרְחוּ. וְדִיָּהֶם וְלֹא יִמְיִשּׁוּ, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנִים. כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בִּטַּח בְּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּיָי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא. בֵּית אֶהְרֶן בְּטַחוּ בְּיָי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא. יִרְאֵי יָי בְּטַחוּ בְּיָי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא.

יִי זְכַרְנוּ יְבָרַךְ, יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרַךְ אֶת בֵּית אֶהְרֶן. יְבָרַךְ יִרְאֵי יָי, הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסְפֵּה יָי עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לֵינִי, עֲשֵׂה שְׂמִימִים וְאַרְצִי. הַשְּׂמִימִים שְׂמִימִים לֵינִי וְהָאָרֶץ נְתַן לְבְנֵי אָדָם. לֹא הַמְּתִים יִהְלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יַרְדֵי הַדּוּמָה. וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יָהּ מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ:

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

רביעי קודם ההלל שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך" (ורבינו ג"כ מביא ר"ן זה כאן).

אמנם הגר"א (סי" ת"פ סק"ז) על היש אומרים המובא ברמ"א כתב הטעם לומר שפוך חמתך הוא "משום דלא לנו מדבר מחבלי משיח ושעבוד מלכיות וגוג ומגוג" (ורבינו ג"כ מביא ומבאר ע"ד זה ש"כוס ד' הוא רמז לגלות ולגאולה האחרונה" – ע"פ הירושלמי, וגם בסוף דבריו מביא מהזבח פסח הקשר ד"שפוך" ל"לא לנו" – "שפוך" וגו' – ואע"פ שאין אנחנו רואים – "לא לנו ד' לא לנו כי אם לשמך גו'".

הרי יש לנו ב' טעמים לאמירת "שפוך חמתך" הרי להר"ן העיקר הוא שקודם הלל לא בתור הקדמה להלל אלא משום שמזגו כוס ד' שכל ענין הכוסות הוא להעניש הגוים ולכן אומרים עכשיו שזה כוס האחרון. ולגר"א הוא דווקא הקדמה להתוכן של הלל בלא לנו. ועפ"ז מובן הטעם שהוא אחר ברוך מיד לאחר מזיגת כוס ד' (ר"ן) אמנם ג"כ קודם ההלל (גר"א) לקיים ב' הטעמים.

ואולי זהו כוונת הרבי שכתב בד"ה "מוזגין כוס", דלכא' אינו נוגע לזה כלל בנדו"ד למה אין "שפוך" סימן בפנ"ע, אלא מפני ע"פ דעת הר"ן מובן היטב שזה דווקא המשך למזיגת כוס.

הטור והן השו"ע דאינם מזכירים אותו כלל ורק ברמ"א הובא בשם "יש אומרים", ולפי דברי הפרדס לרש"י שכל ענין הסמנים הם לא לשגה בסדר שתיקנו רבותינו, הרי בנוגע ל"שפוך" א"א שזהו חלק ממש ממה שתיקנו רבותינו, דהרי רש"י ה' הרבה זמן קודם הטור והשו"ע, והטור לא הזכירו הרי ודאי אינו בכלל תיקנו רבותינו אלא "יש אומרים" כמ"ש הרמ"א.

ועוד יש להוסיף על זה שכתב רבינו "וצריך עיון קצת" הרי בפשטות כוונת רבינו אינו שאינו מובן אלא פשוט שצריך לעיין בדברים כמו שעשינו לעיל, אבל יש להוסיף שזה רק לפרדס לרש"י, אמנם אחרים כמו שציין הרבי לעיל כתבו טעמים אחרים להסימנם, כמו האלשיך והחיד"א שביארו ע"ד המוסר ולכן להם עדיין צ"ע קצת (ורק קצת מפני הנ"ל).

ב.

יש להוסיף ביאור בזה ש"שפוך" הוא אחר ברוך ש"כבר נגמרה", והלל נכתבה אח"ז בהקדים ב' ביאורים בגדרו של "שפוך חמתך":

הנה הר"ן על הרי"ף (פסחים יט, א ד"ה מארבע כוסות) מבאר "ועוד אמרו כנגד ארבע כוסות התרלע שעתיד הקב"ה להשקות את עובדי כוכבים, ונראה שלפיכך נהגו לומר בכוס

אהבתי כי ישמע יי את קולי, תחנוני. כי הטה אזנו לי ובגמי אקרא. אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה וגון אמצא. ובשם יי אקרא, אנא יי מלטה נפשי. חנון יי וצדיק, ואלהינו מרחם. שמר פתאים יי, דלותי ולי הושיע. שובי נפשי למנוחתי, כי יי גמל עליכי. כי חלצת נפשי ממוות, את עיני מן דמעה, את רגלי מדהי. אתה להלך לפני יי בארצות החיים. האמנתי כי אדבר, אני עניתי מאד. אני אמרתי בחפזי, כל האדם פזב.

מה אשיב ליי כל תגמולוהי עלי. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא. נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו. יקר בעיני יי המוותה לחסידיו. אנא יי כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתה, פתחת למוסרי. לה אזבח זבח תודה ובשם יי אקרא. נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו. בחצרות בית יי, בתוככי ירושלים, הללויה:

הללו את יי כל גוים, שבהוהו כל האמים. כי גבר עלינו חסדו, ואמת יי לעולם, הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו. יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו. יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו. יאמרו נא יראי יי כי לעולם חסדו.

מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה. יי לי לא אירא, מה יעשה לי אדם. יי לי בעזרי ואני אראה בשנאי. טוב לחסות ביי מבטח באדם. טוב לחסות ביי מבטח בנדיבים. כל גוים סבבוני, בשם יי כי אמילם. סבוני גם סבבוני, בשם יי כי אמילם. סבוני כדברים, דעכו פאש קוצים, בשם יי כי אמילם. דחה דחיתני לנפל, ויי עזרני. עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. קול רנה וישועה באהלי צדיקים, זמין יי עשה חיל. זמין יי רוממה, זמין יי עשה חיל. לא אמות כי אחזה, ואספר מעשי יה. יסר יסרני יה, ולמנות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק, אבא כם, אודה יה. זה השער ליי, צדיקים יבאו בו. אודה כי עניתני ותהי לי לישועה. אודה כי עניתני ותהי לי לישועה. אכן מאסו הבונים היתה לראש פנה. אכן מאסו הבונים היתה לראש פנה. מאת יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו. מאת יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו. זה היום ונשמחה בו. זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו.

אנא יי, הושיעה נא. אנא יי, הושיעה נא.

אנא יי, הצליחה נא. אנא יי, הצליחה נא.

ברוך הבא בשם יי, ברכנוכם מבית יי. ברוך הבא בשם יי, ברכנוכם מבית יי. אל יי ויאר לנו. אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח. אל יי ויאר לנו. אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח. אלי אתה ואודה, אלהי ארומקם. אלי אתה ואודה, אלהי ארומקם. הודו ליי כי טוב, כי לעולם חסדו. הודו ליי כי טוב, כי לעולם חסדו.

יהללוד יי אלהינו כל מעשיה, וחסידיה צדיקים עושי רצונה, וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו, וישבחו ויפארו, וירוממו ויעריצו, ונקדישו וימליכו את שמך, מלפננו. כי לה טוב להודות ולשמך נאה לזמר, כי מעולם ועד עולם אתה אל.

הודו לאדני האדנים - כי לעולם חסדו. לעשה נפלאות גדלות לבדו - כי לעולם חסדו. לעשה השמים בתבונה - כי לעולם חסדו. לרוקע הארץ על המים - כי לעולם חסדו. לעשה אורים גדלים - כי לעולם חסדו. את השמש לממשלת ביום - כי לעולם חסדו. את הירח וכוכבים

לממשלות בליקה - פי לעולם חסדו. למכה מצרים בגבוריהם - פי לעולם חסדו. ויוצא ישראל מתוכם - פי לעולם חסדו. בגד חזקה ובזרוע נטויה - פי לעולם חסדו. לגזר ים סוף לגזרים - פי לעולם חסדו. והעביר ישראל בתוכו - פי לעולם חסדו. ונער פרעה וחילו בים סוף - פי לעולם חסדו. למוליד עמו במדבר - פי לעולם חסדו. למכה מלכים גדלים - פי לעולם חסדו. ויהרג מלכים אדירים - פי לעולם חסדו. לסיחון מלך האמרי - פי לעולם חסדו. ולעוג מלך הבשן - פי לעולם חסדו. ונתן ארצם לנחלה - פי לעולם חסדו. נחלה לישראל עבדו - פי לעולם חסדו. שבשפלנו זכר לנו - פי לעולם חסדו. ויפרקנו מצרינו - פי לעולם חסדו. נתן לחם לכל בשר - פי לעולם חסדו. הודו לאל השמים - פי לעולם חסדו:

נשמת כל חי תברך את שמך, יי אלהינו, ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך, מלפנו, תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל, ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע, פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה. אלהי הראשונים והאחרונים, אלה כל בריות, אדון כל תולדות, המהלל ברב התשבחות, המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים. ויי ער הנה לא יגום ולא יישן המעורר ישנים והמקיץ נרדמים, והמשיח אלמים והמתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים והמפענח געלמים. ויה לבדך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פים, ולשונונו רנה פהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכנר, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות אין אנחנו מספיקים להודות לך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, ולברך, את שמך מלפנו על אחת, מאלף, אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים, הטובות נסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים ממצרים גאלתנו, יי אלהינו, ומבית עבדים

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

ורמזו שמו למפרע: שוכן עד, מי ידמה, עד הנה, ואלו פינו נשמת (פי' סדור כלבו) - וראה זה ח"ב (קלח, א) ואבודרהם."

ולכאורה העיר לנו רבינו שקשה קצת מזה על הנוסח שלנו שאין לנו הוא "ו מהרמז אלא רק "אילו פינו" (בלי וא"ו).

ובשני המקורות האחרים שציין רבינו יש וא"ו כאן (וכן בכמה סידורים: רס"ג, רע"ג, הר"ש סופר, של"ה ויעב"ץ אבל בסידורי האריז"ל וסידור עבודת ישראל - סדור רבינו הזקן עם ציונים והערות שם בשחרית של (שבת).

הלל נרצה

הגדת רבינו:

נשמת כל חי נשמת כל חי (נוכר בפסחים שם) י"א ששמעון בן שטח יסד אותו ורמזו שמו למפרע: שוכן עד, מי ידמה, עד הנה, ואלו פינו נשמתיד (פי' סדור כלבו) - וראה זה ח"ב (קלח, א) ואבודרהם.

ביאור במי חבר נשמת כל חי

הת' אהרן מנחם מענדל שי' קסטל

תלמיד בישיבה

א.

הנה כתב רבינו "נשמת כל חי (כנזכר בפסחים שם) י"א ששמעון בן שטח יסד אותו

עיונים וביאורים בהגדת רבינו

של רומא יסדו אותה תפילה. ושאר תפילות כשהי' על הסלע. וח"ו שלא תהי' זאת בישראל. וכל האומר דבר זה, כשיבנה בית המקדש יביא חטאת שמנה. אבל שם ע' 362 נמצא כתוב "מימות שמעון כיפה שיסד סדר של יוהכ"פ".

ובהערות המו"ל שם אות ה כתב "מימות שמעון כיפה דברים זרים ומתמיהים המה לכאורה לפי מה שהביא המחבר לעיל בהל' פסח אות ס"ו ע"ש, ונראה ששם כתב לדעת רש"י ז"ל וכמו שנמצא ג"כ בספר איסור והיתר לרש"י ז"ל כת"י שהבאתי לעיל לשונו, וכאן מביא דעת ר"ת שלא כדעת רש"י בזה, ושהוא תיקן הפיוט אתן תהלה ולא הי' מעולם מאמין באמונה חדשה, ושהי' כוונתו בכל אשר עשה לש"ש. וכן כתוב בספר חסידים בסימן קצא "יהודי שהמיר מכנין לו שם וכו' ואפילו צדיק והם תועים אחריו כגון שמעון כיפה שאומרים פטר חמור".

אבל עכ"ז יראתי לומר שזה אפילו הארה דהארה מכוונת רבינו כי ידוע מיאוסו לכל דבר שיש בו אפילו מראית העין של שמץ דק של ע"ז.

ואדרבה, אולי מפני זה נקט רק הדעה ששמעון בן שטח חבר אותו, לאפוקי מהדעה ששמעון כיפה חבר אותו (לפי דעת רש"י כנ"ל שסבור ששמעון כיפה הי' רשע).

ועוד י"ל שזה גופא ששמעון בן שטח חבר אותו לרמוז בו שמו בר"ת שלו (כולל הוא"ו ד'ואילו פינו') ועכשיו בנוסח שלנו ליתא לא קשיא מידי. שיש לחלק ביניהם ע"פ מה

ואולי י"ל בדא"פ שיש עוד כוונה כאן לתרץ קצת קושיא הנ"ל בהבאת האבודרהם שכתב לפרש הרמז הידוע בר"ת בקטע שוכן עד לשמות יצחק ורבקה: "וי"א כי החכם שחבר זה הי' שמו יצחק ושם אשתו רבקה וכו'". (ודוחק לומר שחבר רק חלק מן הקטע ובפרט כי התיבות ישרים וצדיקים בזה החלק באות לכאורה מהפסוק בחיבור וענין אחד ולפני הפסוק יש רק ה' תיבות). ובפירוש סדור כלבו (מובא בתקון תפלה בסדור אוצר התפלות) עצמו יש דעה אחרת "שמעתי מר' יהודה בר' יעקב שר' שמעון בן כיפא יסד נשמת עד מי ידמה לך" ועפ"ז אין לומר הרמז של שמו של ר"ש בן שטח ואין הכרח לומר הנוסח "ואילו". ושני הפירושים, שר' שמעון בן כיפא חבר רק עד מי ידמה לך, וקטע שוכן עד שאח"כ חבר חכם אחר בשם יצחק, מתאימים זל"ז.

ויש להעיר שבתקון תפלה בסדור אוצר התפלות הוא בא לשלול הדעה ששמעון כיפה חברו בהבאת דברי המחזור ויטרי וז"ל כדי להוציא מלבם של המאמינים באגדתא דשמעון כיפא אשר הו"ל אחד המשכילים בארץ אשכנז ששמעון זה הוא מחבר השיר הקדוש נשמת, ואמונה זו התפשטה הרבה בימים הבינים (ונמצא גם בסדור כת"י משנת קס"ז), [ומביא פירוש הכלבו הנ"ל שר' שמעון בן כיפא יסד נשמת].

אעתיק מה שכתוב במחזור ויטרי בסדר ליל פסח לרש"י ז"ל" ובמחזור ויטרי הוצאת מכון "א" ע' 282 כתוב קטע זה במלואו "וי"א על אותו נבל שמעון פטר חמור שהיא טעות

פְּדִיתֵנוּ, בְּרַעַב זָנַתְנוּ וּבְשֹׁבַע כָּל־לֶלְתָנוּ, מִחֻרֵב הַצִּלְתָנוּ וּמִדְּבַר מַלְטָתְנוּ, וּמִחֲלָיִם רָעִים וְרָבִים וְנֶאֱמָנִים דְּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חַסְדֶיךָ, וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ יי אֱלֹהֵינוּ, לְנִצְחָה. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלְגַת בְּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ הֵן הֵם יוֹדוּ וַיִּבְרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיִּשְׁוֹרְרוּ וַיְרוּמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ תָּמִיד. כִּי כָל פֶּה לֶךָ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לֶךָ תִּשְׁבַּע, וְכָל עֵין לֶךָ תִּצְפֶּה וְכָל בֶּרֶךְ לֶךָ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְכָל קָרֵב וְכָלִיזָה יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב, כָּל עֲצָמָי תִּאֲמַרְנָה: יי, מִי כְמוֹךָ מִצִּיל עַנִּי מִחֻזֶּק מִמֶּנּוּ וְעַנִּי וְאֲבִיוֹן מִגִּזְלוֹ. מִי יִדְמָה לֶךָ וּמִי יִשׁוּה לֶךָ וּמִי יַעֲרֶךְ לֶךָ הַאֵל הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָ שָׁמַיִם וְאֶרֶץ. נִהְלָלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קְדֹשְׁךָ, כְּאֲמוּרָה: לְדוֹד, בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יי וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קְדֹשׁוֹ.

הַאֵל בְּתַעֲצָמוֹת עֲזָרָה, הַגָּדוֹל בְּכַבּוֹד שְׁמֶךָ, הַגִּבּוֹר לְנִצְחָה וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ, הַמְּלֹךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנֹשֵׂא.

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכַתּוּב: רַנְּנוּ צְדִיקִים בַּיהוָה, לַיְשָׂרִים נְאוּה תִּהְיֶה.

בְּפִי יְשָׂרִים תִּתְרוֹמֵם וּבְשִׁפְתַי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ וּבְקָרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלֵּל.

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבָּבוֹת עֲמֹךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ, מִלְּפָנֵינוּ, בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, שֶׁכֵּן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לִפְנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר נוֹסַח סִפְרָה: וּלְנִצְחָה לְבָרַךְ, לְעַלְהָה וּלְקַלֵּם עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבַּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחֶךָ.

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלְּפָנֵינוּ, הַאֵל הַמְּלֹךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ, כִּי לֶךָ נְאוּה, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וּשְׁבַחְהָ, הַלֵּל וְזַמְרָה, עֲזֵר וּמְמוֹשְׁלָה, נִצְחָה, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תִּהְיֶה וְתִפְאָרְתָּ, קְדוּשָׁה וּמְלִכּוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ וּמַעֲוֵלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל. בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מְלֹךְ גְּדוֹל בְּתִשְׁבַּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זַמְרָה, מְלֹךְ אֵל חַי הַעוֹלָמִים.

הַנוֹהֲגִין לוֹמַר פְּזֻמוֹנִים אֵין לְהַפְסִיק בְּהֵם בֵּין בְּרַכָּה זוֹ [יִשְׁתַּבַּח] וּבֵין בְּרַכַּת הַכּוּס אֲלֵא אַחֵר כִּךְ יִבְרַךְ עַל כּוּס ד': בְּרוּךְ כּוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

עֵינִים וּבִיאורִים בְּהַגְדַת רַבֵּינוּ

ואולי עכשיו שאומרים אותו בתפלה מתאים יותר לפי ענינו בין התפילות האחרות וע"פ קבלה (שנוסח שלנו ע"פ האריז"ל כנ"ל) ולכן שינה אותו ממה שכתב שמעון בן שטח.

שכתוב בסידור אוצר התפילות שם בשם סידור עבודת ישראל "ש"אע"פ שהשבח נשמת מוצאו מימי קדם מזמן חכמי המשנה, לא הונהגה אמירתו בציבור עד ימי הגאונים."

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

שזוהה בהסיבה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן, על תנובת השדה ועל ארץ המדדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה רחם נא ד' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחה ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונא כל מפריה ונשבע מטובה ונברכה עליה בקדשה ובטהרה ושמחנו ביום חג המצות הזה, פי אתה ד' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן. ברוך אתה ד' על הארץ ועל פרי הגפן. (על יין ומיץ ענבים מתוצרת הארץ מסיים: פי אתה ד' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי גפנה. ברוך אתה ד' על הארץ ועל פרי הגפן.

ברכת בנ"ר אם שתה שאר משקין.

לשנה הבאה בירושלים: ואח"כ יאמר

לימות

הילד, חייל בצבאות ה'

מנחם מענדל בן מנוחה רחל שיי

לרפו"ש וקרובה ובריאות הנכונה

בטוב הנראה והנגלה

מוקדש

לחיזוק התקשרות לאבינו רוענו

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

ולזכות השלוחים להצלחה רבה בגשמיות וברוחניות
ובעבודת הקודש ובבריאות נכונה ורק טוב הנראה והנגלה
יה"ר שיראה הרבה נחת מבניו – התמימים בפרט
משלוחיו, חסידיו, וכלל ישראל בכלל
ונזכה להגאולה האמיתית והשלימה
תיכף ומיד ממש

לזכות

ר' לייבש משה זוג' מרת רינה שיחיו

ובניהם

קיילא באשא, בן-ציון דוד,

אלי-הו איסר ורבקה שיינדל אלטא

שיחיו

גולדהירש

ויה"ר שימלא השי"ת כל משאלות לבם בכל המצטרף
בגשמיות וברוחניות!